

Översättning av fantasy från svenska till kroatiska

Jagorinec, Franko

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:787080>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-08**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Franko Jagorinec

Översättning av fantasy från svenska till kroatiska

Masteruppsats

Handledare:

Sara Profeta

Zagreb, juni 2021

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Översättning av fantasy	2
2.1 Fantasygenren	2
2.2 Problem i översättning av fantasy	4
2.3 Analys av översättningen	5
3. Översättningar från svenska till kroatiska	8
3.1 Johanne Hildebrandts Freja – Sagan om Valhalla	8
3.1.1 Johanne Hildebrandts <i>Freja – Sagan om Valhalla</i> – översättningen	13
3.2 Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna.	28
3.2.1 Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna – översättningen	31
4. Översättningar från kroatiska till svenska	34
4.1 Kreativitet inom undervisning	34
4.1.1 Kreativitet inom undervisning – översättningen	40
4.2 Young Lions Tävlingar	45
4.2.1 Young Lions Tävlingar – översättning	53
4.3 Turistutbudet i Kvarner	62
4.3.1 Turistutbudet i Kvarner – översättningen	65
5. Litteratur	69

1. Inledning

Det här mastersarbetet kommer att delas upp i tre delar. Den första delen gäller en teoretisk översikt över vilka problem som oftast uppstår i översättning av fantasygenren. Dessutom diskuteras vilka strategier och metoder jag har använt i översättning av de första tjugo sidorna av Johanne Hildebrandts *Freja – Sagan om Valhalla*. Den andra delen av mastersarbetet består av översättningar från svenska till kroatiska. Den delen består av en översättning av de första tjugo sidorna av Johanne Hildebrandts *Freja – Sagan om Valhalla* och en artikel som handlar om ett nytt sätt att bota olika sjukdomar som heter *Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna* och dess översättning. Den tredje delen består av översättningar från kroatiska till svenska och denna del innehåller översättningar av en vetenskaplig text som handlar om kreativitet inom undervisning av kroatiska, en artikel som handlar om turistutbudet i Kvarner i Kroatien samt ett reglemente som handlar om Young Lions tävlingar.

2. Översättning av fantasy

Trots att dessa texter tillhör kategorin litterära texter finns det unika problem som uppstår i översättning av fantasy. I denna del av mastersarbetet kommer först fantasygenren att presenteras och sedan situationskontexten som romanen *Freja – Sagan om Valhalla* befinner sig i.

Efter detta diskuteras vilka problem som ofta uppstår när man översätter fantasy. I den sista delen presenteras utdrag ur översättningen av den delen av romanen jag översatt såväl som tänkandet bakom de valda översättningsmetoderna.

2.1 Fantasygenren

Ända sedan Aristoteles tid har man diskuterat om människans förmåga att utesluta ens misstro, dvs att medvetet välja att tro på företeelser som man inte hittar i den äkta världen. Det finns två genrer där man måste skjuta undan ens misstro mer än vanligt och de är science fiction och fantasy. I de båda genrerna kan man hitta handlingar som inte kan ske i den riktiga världen. (Kolev 2016: 1) Till skillnad från science fiction, där handlingen utspelar sig för det mesta i en värld i framtiden fylld av teknologiska innovationer, handlar fantasy först och främst om något magiskt. Kolev beskriver fantasyvärlden som en värld där magi och magiska varelser är vanliga och han tillägger att de här historierna ofta hämtar inspiration från mytologi och folktro. (Kolev 2016: 4). Det betyder att man kan hitta varelser som varulvar, häxor eller vampyrer i dem (ibid.). Beroende på vilken miljö handlingen utspelar sig i, såväl som vilka magiska djur och fenomen som finns där,

kan man uppdelade fantasy i många olika undergenrer. Det finns en uppdelning som fortfarande är relevant idag. Det är en av de tidigaste fantasyuppdelningarna, skillnaden mellan låg- och högfantasy. (Zahorski et al 1982: 56). Lågfantasy betecknar en historia som utspelar sig på jorden eller i en rationell värld som liknar jorden (ibid.). Exempel på verk som tillhör lågfantasy är Harry Potter, Twilight, Percy Jackson och so vidare. För det mesta finns det fortfarande magiska element inom lågfantasy, men själva omgivningen, den så kallade primära världen, är lik den värld som människor är vana vid. Å andra sidan finns det högfantasy som betecknar en historia som utspelar sig i den så kallade sekundära världen, dvs en värld som inte liknar jorden (Zahorski et al 1982: 56). Exempel på verk som tillhör högfantasy är Sagan om ringen, Vindens namn, Sagan om is och eld och so vidare. Den världen kan samexistera med jorden, men kan vara fylld med magiska fenomen och varelser. Moorcock hävdar att de flesta högfantasy berättelser berättas ur synvinkeln av en hjälte eller hjältinga. Berättelsen börjar antingen med huvudkaraktären som barn eller så syftar den mycket till barndomen, särskilt om huvudkaraktären upptäcker sin talang för magi tidigt i livet. (Moorcock 1987: 84) Dessutom handlar hela förloppet oftast om huvudkaraktärens bokstavliga och bildliga resa. McKillip påstår att förloppet följer huvudkaraktärens försök att ta reda på det okända medan hen själv försöker att utveckla sina magiska förmågor (McKillip 2002: 53).

När det gäller den här uppdelningen mellan hög- och lågfantasy är den översatta texten ett intressant exempel. Johanne Hildebrandts *Freja* är den första av fem delar i serien *Sagan om Valhalla* och den är en fiktiv historia inspirerad av nordisk mytologi som har nordiska gudar och gudinnor, samt andra mytologiska gestalter, som huvudkaraktärer.

Den här kopplingen mellan fantasy och mytologi är inget nytt. Kolev påstår att ”fantasyböcker ofta utspelar sig i medeltida miljöer (arkitektur, kläder, språk och teknologi som motsvarar den europeiska medeltiden) (2016: 4) och *Freja* är inget undantag. Angående frågan om hög- eller lågfantasy går det att säga att, trots att världen liknar europeisk medeltid, anser man att *Freja* är högfantasy och inte lågfantasy.

Som sagt utspelar sig berättelsen i en värld som på grund av dess egenskaper liknar europeisk medeltid. Däremot är de flesta platserna inom den här världen fiktiva platser som man kan hitta inom nordisk mytologi som till exempel Vanaheim, Alfheim och Idunvallen.

Dessutom motsvarar förloppet McKillips ovannämnda beskrivning av förloppet som ofta uppstår i högfantasy. Romanen handlar om Freja, Vanaheims mäktigaste prästinna, som befinner sig i den viktigaste delen av sitt liv. Varslad av hennes Gudinna och lämnad åt sitt öde måste hon lära sig att kontrollera sin kraft för att rädda Vanaheim. Kriget finns överallt medan asar bränner ner gårdar, ledda av en dold, men kraftfull fiende. Egentligen handlar romanen om en hjältinga som har sedan barndomen tränat för att utveckla och kontrollera sin magiska kraft för att lära mer om den okända, magiska delen av sig själv och genom detta skydda sitt hem.

Texten som översatts är en del av det första kapitlet, som är en indelning till hela historien. Det beskriver en fasansfull mardröm som Freja upplever, en varning som beskriver Vanaheims slut. Medan Freja kämpar att tolka tecknen kommer en budbärare till Vanaheim som bekräftar att det onda ödet som Freja såg i sin mardröm kommer att hända.

Nu när vi har det fantastiska sammanhanget som Freja utspelar sig inom kan vi diskutera tänkandet inför översättningen och under själva översättningsprocessen. Vermeer och Reiß föreslår att det första som en översättare ska göra är att avgöra översättningens *skopos*, dvs syftet och målet som översättaren försöker att uppnå med själva texten. (2004: 2). Författarna pratar också om hur det första steget i att avgöra översättningens *skopos* är att avgöra målgruppen. (2004: 91)

I det här fallet är målgruppen kroatiska läsare av fantasy. Detta innebär att det är nödvändigt att anpassa källtexten så att översättaren närmar Frejas skandinaviska värld till den vanliga kroatien eventuellt intresserad av nordisk mytologi. Vad det betyder i praktiken är att en kroatisk läsare skulle kunna uppleva samma känslor när han eller hon läser översättningen som när en svensk läsare läser källtexten. I översättningsprocessen innebär det att inte direkt översätta de specifika konstruktionerna som finns i källspråket, utan att hitta konstruktioner i målspråket som ska ha samma eller liknande effekt.

2.2 Problem i översättning av fantasy

Vad det gäller fantasygenren finns det tre ytterligare problem på grund av de ovannämnda egenskaperna av fantasygenren. Det tre problemen är översättning av namn, magiska element och kulturspecifika element. De är inte tre separata problem, utan oftast uppstår allt-i-ett och samma ord, till exempel kan ett namn innehålla magiska element med ursprung i källkulturen.

Som sagt, det första problemet är namn. I de påhittade fantasyvärldarna, särskilt när man pratar om högfantasy, finns det många namn som kan orsaka problem för översättare. På grund av att de här världarna är produkter av den mänskliga fantasin finns det ofta namn på världar, personer, saker och ting som har mycket betydelse inom sig. De kan vara särskilt svåra att översätta på grund av att det ibland är omöjligt att överföra namnets betydelse till målspråket och behålla själva namnet. På tal om egennamn nämner Sundqvist att ”traditionen vad gäller översättning av egennamn är att eftersom de inte har någon egentlig betydelse så kan de inte översättas.” (2009: 18) Li Hong Man tillägger att översättning av egennamn kan vara ett av de största hindren i översättning av fantasy på grund av att de oftast är ord som har kulturell betydelse. (2021: 23)

Det andra problemet gäller magiska element i fantasygenren. Eftersom magiska element står i förgrunden av fantasygenren är det särskilt viktigt att översätta dem på så sätt att de väcker fantasin hos läsaren. MacLean påstår att de flesta översättningsproblem orsakas av påhittade ord, språk och platser såväl som att det är översättarens uppdrag att förmedla dem på ett rimligt sätt. (1997: 13–14) I det här fallet betyder det att alla magiska element måste låta lika magiskt på kroatiska som de låter på svenska i originalet. Li Hong Man stödjer detta påstående genom att säga att det är viktigast att hålla balansen mellan att reproducera det magiska så mycket som man kan men också producera en läsbar översättning som godtas av målgruppen. (2021: 26)

Det tredje problemet är oftast kopplat till det andra. Angående kulturspecifika element i fantasygenren går det att säga att dessa element har för det mesta ursprung i den påhittade kulturen. Med andra ord betyder det att man kan uppleva de problem som gäller magiska element medan man översätter kulturspecifika element. Det finns dock många exempel på fantasyverk som utspelar sig i en värld som liknar medeltiden. I sådana verk kan man hitta kulturspecifika element som syftar på äkta kulturer eller traditioner, som är svåra att översätta i och av sig själv. Mucha hävdar att ett problem till med dessa verk är att man måste ta hänsyn till att inte använda ord som låter moderna. (1970: 62)

2.3 Analys av översättningen

Angående det första ovannämnda problemet finns det två anledningar till att jag valde att inte översätta egennamn i *Freja*. Som sagts tidigare, det finns en tradition att inte översätta egennamn ifall de inte har någon betydelse bakom sig. Av de karaktärerna som nämns på de första tjugo sidorna finns det bara en karaktär vars namn har någon egentlig betydelse och det är Gullveig.

Enligt Simek och Hall är etymologin bakom *Gullveig* oklar på grund av att ordet *veig* kan betyda ”guld”, ”alkoholhaltig dryck” och ”styrka”. (2007: 123, 124). Förutom oklarheten med namnets etymologi finns det en anledning till och det handlar om begreppet *transmedia*. Heller hävdar att fantasygenren, mycket likt gamla sagor och legender, har redan omarbetats många gånger. (2014: 174) Vad det innebär är att karaktärer som uppstår i till exempel mytologi kan hittas i olika berättelser, tv-serier eller filmer. Begreppet *transmedia* betyder att gränserna av fantasygenren har suddats ut och att en viss karaktär kan ha olika element från olika genrer och medier (Ward, Young, and Day, 168). Det betyder nämligen att den kroatiska målgruppen redan har hört om karaktärer som Freja, Tor eller Loke och det skulle vara ologiskt att försöka översätta dem eller hitta kroatiska motsvarigheter.

Angående det andra problemet, dvs översättningen av magiska element, fanns det mer att överväga. Jämfört med resten av romanen finns det inte så många magiska element inom den del som jag översatte. Däremot så nämns det några företeelser som syftar på vilken sorts magi som finns i romanen. På grund av att kroatiska läsare inte är vana vid nordisk mytologi valde jag att tillägga extra information vid några ställen i översättningen, särskilt när det gäller magi, mytologiska ritualer och traditioner. Ett exempel på ett sådant tillfälle gäller Nornor, gudinnor som kontrollerar en människas öde. Meningen från källtexten ”Nornornas väv närmade sig slut” är den första gången i romanen som Nornorna nämns. En kroatisk läsare skulle kunna bli förvirrad över vem Nornorna är eller varför de nämns så plötsligt. För att slippa missförståelse valde jag att tillägga: ”Norne, božice udesa, krojile su niti sudbine, a njihova se nit bližila kraju.“ Ett exempel till som gäller magi är tillfällena där Freja och andra prästinnor ”hälsar till” levande men flyktiga diser eller till och med morgonen. En kroatisk läsare som inte vet att Freja eller de andra prästinnorna har magiska förmågor skulle kunna missförstå och förlora en del av betydelsen. Vad de gör i verkligheten är att de uttrycker böner. Deras sjungande har äkta kraft bakom sig och senare i romanen får man reda på att deras böner kan lugna elaka diser och välsigna jorden, vilket är prästinnornas riktiga jobb. I originalmeningen ”Freja mumlade vördsamt en hälsning till dessa diser som vakade över hallarna” underskattas det magiska och religiösa elementet så jag valde att klargöra det i översättningen: ”S poštovanjem, Freja je kratkom molitvom pozdravila ove maglovite duhove koji su čuvali te prostore.“ Andra exempel gäller ”vizija” istället för ”dröm” för att betona Freja som en sierska eller „prolječni rituali“ istället för „vårblot“ för att betona att det

händer fler saker under vårblotet och inte bara fest, som är mindre viktig när man tar hänsyn till resten av romanen.

Det sista problemet gäller kulturspecifika element. Det som man måste ta hänsyn till när det gäller det kulturella elementet i *Freja* är att romanen utspelar sig i en värld som liknar europeisk medeltid, specifikt nordisk medeltid. Detta orsakade två problem: det första gäller ordval och det andra gäller de specifika företeelser som fanns vid den tiden.

Angående ordval betyder det att man inte ska använda moderna ord eller tvärtom – att man ska försöka att välja ord så att hela texten låter ålderdomlig. Det här problemet gäller inte några ord ur texten utan mer hur man väljer ord överhuvudtaget. Ett exempel på detta är ”hall” som jag valde att översätta som ”hala” eller till och med ”prostor”. Anledning till att jag gjorde så är att undvika bokstavligen översätta dessa ord på grund av deras konnotationer. När en kroatisk läsare tänker på ”dvorane” idag tänker han eller hon först på konserthallar eller kanske mötesrum på ett företag.

Det andra problemet som gäller saker och ting från nordisk medeltid kan beskrivas bäst med exemplet-”långhuset”. Ett långhus är ett hus i form av rektangel som har ett halmtak och oftast byggs vid foten av en kulle. För att bokstavligen översätta ”långhuset” som ”duga kuća” skulle inte överföra samma betydelse till en kroatisk läsare så jag valde att översätta det som bara ”kuća” till skillnad från ”koliba”, som är en annan form av bostad nämnd i romanen. Dessutom tillade jag en extra mening som inte finns i originalet när ”långhuset” nämns först¹ i romanen för att ytterligare klargöra hur husen ser ut: ”Obje su kuće izlazile iz brežuljka sa svojim karakterističnim slamnatim krovovima te su bile dulje od koliba u daljini koje su nestale iz vida.” Denna mening beskriver hur ett långhus ser ut och jämför det med den andra typen av bostad som är hyddor.

Avslutningsvis kan man säga att det finns många saker som man måste tänka på medan man översätter fantasy men de svåraste tre problemen att behandla är översättning av egennamn, magiska element och kulturspecifika element. Översättning av bara tjugo sidor av en hel roman är inte tillräckligt mycket för att illustrera alla potentiella problem och olika metoder som man kan

---

¹ Egentligen är den första gången när ”långhuset” nämns Frejas vision i början av romanen, men där ligger fokus inte på husets utseende utan de fasorna som Freja upplever. Av denna anledning valde jag att inte beskriva hur ett långhus ser ut på detta ställe. I stället valde jag att göra det när läsaren introduceras till Vanaheim, som är den andra ställen i boken när ”långhuset” nämns.

använda för att lösa dem men det är tillräckligt för att visa att de här problemen utgör en stor del av översättning av fantasy.

3. Översättningar från svenska till kroatiska

3.1 Johanne Hildebrandts Freja – Sagan om Valhalla

Det var stilla, alltför stilla. Ingen skällande hund, inga barnskratt, inga röster. Freja rös och svepte manteln runt sig. En vind drog över gårdsplanen och rev upp ett moln av damm. Grinden till den tomma hagen slog ödsligt. På åkern neg grödan. Inga människor, inga djur. Rädslan sipprade in i magen och vred sig runt som en kall orm. Vad i Gudinnans namn hade drabbat dessa människor? Långbuset var inte särskilt stort, knappt arton steg långt. Det var byggt på det gamla viset och det tjocka halmtaket nådde nästan ned till marken. Hon visste att svaret måste finnas där. En sönderslagen urna låg vid dörren. Mörkröd surröt täckt med damm bredde ut sig vid hennes fötter. En pöl av färskt blod blandade sig med gröten. Freja darrade till och tog ett steg tillbaka. Vinden ökade i styrka. Den ryckte i hennes flätor, slet loss en hårslinga som piskade mot hennes kind. Hon märkte det inte. Två långa spår löpte från blodpölen in under den grovt tillyxade ekdörren. Ett långt skafv pressade mot dörren så att den inte gick att öppna inifrån. Nu visste hon.

Hon sträckte fram handen och lyfte försiktigt undan skafvet.

Dörren öppnade sig med ett lågt knarrande. Hon tog ett steg in i längbuset. Gråsvart rök kom vällande i tjocka moln. Den rev i lungorna och hon vek sig bostande medan tårarna rann längs kinderna. Hon ville inte se, ville inte veta mer, men något tvingade henne att fortsätta.

Plötsligt hördes ett dån intifrån huset. Det lät som om underjorden öppnat sig. Ljudet från en rasande eld skrämde Freja mer än något annat. Hon snyftade till och såg in i det grå dunklet. En mager man låg på mage bara några steg in i hallen. Han bar en hjörtel om höfterna, inget mer. Den brunbrända ryggen var förvandlad till ett köttigt sår. Någon hade buggit honom i besinningslös vrede, om och om igen. Vitt ben skymtade bland blodigt kött. Freja borrade in naglarna i handen, smärtan drev bort vanvetet och hon tvingade sig att lyfta blicken och se mer.

De döda låg överallt: kvinnor, barn, män, tjänare. Det var som om en jätte haft ihjäl dem och sedan kastat ut dem på jordgolvet i besinningslös raseri.

Vid eldstaden låg en kvinna med kluvet ansikte, hennes vita bröst fyllt ut av den sönderslitna klänningen. Vid hennes sida låg tre små barn, nästan jämnstora, och stirrade på Freja med döda ögon.

En av dem, en liten flicka, höll fortfarande en balmhäst i banden. De måste ha blivit skräckslagna när mördarna kom och sprungit mot sin mor för att få skydd. Förgäves.

Röken slingrade sig runt de små kropparna, elden flammade högt från sovbänkarna. Snart skulle hela längbuset slukas av flammorna.

En ljusbärgig kvinna låg halvvägs under en sovbänk, som om hon försökt gömma sig därunder. I sina armar höll hon ett lindbarn. Hennes bär vällde som månljus över det döda barnet. Lågorna hade redan fått fäste i hennes klänning, de letade sig upp mot ansiktet, slickade hennes kropp.

Elden fanns plötsligt överallt. Den slog upp över de döda, åt dem, förtärde dem.

Frejas mage vändes ut och hon kräktes.

– Gudinna, ha förbarmande.

Hon torkade sig om munnen med klänningsärmen och såg in i flammorna. Aldrig hade hon sett något så fasansfullt.

I nästa stund fattade hon själv eld. Lågorna slog ut över hennes kropp, slickade den,

svedde bort hennes gyllene bär. Hon lyfte ansiktet och skrek, inte av smärta för elden skadade henne inte, utan av sorg och varnmäktig vrede.

Så spred sig elden från Freja ut över Vanabeims åkrar, ut över världen. Lågorna sträckte sig ända upp till himlavalvet och allt var förödelse.

Freja satte sig panikslagen upp och slog med händerna på kroppen. Hon måste släcka elden. Bort! Den måste bort!

– Lugn. Allt är bra.

Den trygga rösten återförde henne en bit närmare verkligheten. Var befann hon sig? Gullveigs silverfärgade hår skymtade plötsligt i mörkret.

Freja stirrade tomt på mostern medan hon kämpade med skräcken. Det var bara en dröm. Hon var i säkerhet.

Hjärtat skenade i bröstet. Hon lyfte händerna och gned dem mot de tårvåta kinderna medan hon förtvivlat försökte återfå sensen.

Hon var alltså hemma.

Freja låg i sin sovbänk i prästinnornas hall. Ena axeln var tryckt mot lerväggen där några halmstrån stack ut och rev hennes arm. I halmtaket skymtade de mörka sjoken av spindelväv. Hennes ränsel hängde fastbunden i en av bjälkarna. Den gungade lätt fram och tillbaka mot den flätade vassväggen som skärmade av hennes bädd från nästa. Särken klubbade mot hennes svettiga kropp.

Ingenstans fanns det eld.

Ett snörvlande från andra sidan gången fick henne att vända på huvudet. Njorunn låg på rygg med armen slappt hängande ut från bädden.

Hade hon inte skrikit? Ingen verkade i varje fall ha vaknat. Freja skakade irriterat på huvudet. Allt var så förvirrat.

Hon la sig försiktigt ned igen och såg in i den gamlas ögon.

– Jag är ledsen att jag väckte dig, moster.

Hon kände inte igen sin egen röst, den var liten och tunn, som en liten flickas. Gullveig svarade inte utan strök henne istället över hä-

ret. Freja grep den gamlas hand, klamrade sig fast vid den som om hon var en liten båt i en storm och Vanaheims översteprästinna en lugn vik att söka skydd i.

– Blev du varslad?

Det var ett konstaterande, inte en fråga.

Freja nickade, drömbilderna dansade framför henne, så levande att hon började skaka igen.

– De var döda... och brann. Det har hänt eller det kommer att hända. Vi måste hjälpa dem!

Gullveig la handen på fosterdotterns panna och nynnade tyst. Det hettade till och en välgörande värme spred sig genom Frejas kropp. Skräck och mardröm krympte ihop.

När Freja åter andades lugnt tog Gullveig tillbaka sin hand, men Freja ville ha mer värme. Hon kröp ihop som ett litet barn med huvudet i den gamlas knä och drog in den trygga lukten av jord och rök.

– Berätta nu, sa Gullveig tyst.

Freja förklarade så noga hon förmådde. Varje ord rev i halsen som om den glupande röken varit verklig och inte en dröm. Gullveig lyssnade utan att säga ett ord. När Freja var färdig satt hon stilla och såg in i dunklet.

– Något värre varsel har jag inte sett, sa Freja med särig röst.

– Du ska inte oro dig, svarade Gullveig lugnt.

Den gamla var mer skakad än hon visade. Tecknen på den ofärd som skulle drabba Vanaheim hade funnits där sedan länge. Nornornas väv närmade sig sitt slut. Frejas tid var inne. Hon plockade med en slinga av hennes ljusa hår och suckade.

– Obönhörligt rinner tiden undan.

Freja höjde sitt huvud och såg upp på henne.

– Vad menar du?

– Du var bara fem, sex somtar när du kom till mig. Du var en liten allvarlig flicka och nu är du vuxen och invigd, sa Gullveig.

– Jag minns. Det kändes som att äntligen komma hem.

Gullveig såg den lilla flickan som Freja en gång varit framför sig, drottning Åses dotter.

Flickan hade gråtit och vädjat under de övningar som senare lärt henne att kontrollera sin kraft. Gullveig hade stått sig, varit oövertyglig i sin undervisning. Andarna hade manat henne att skynda på. Det fanns så mycket en ung prästinna måste lära sig.

– Tycker du att jag varit för hård mot dig?

Freja skakade på huvudet.

– Nej, jag visste ju att jag måste.

Gullveig log sorgset medan den gamla oron vaknade till liv.

Freja var född till ett storslaget öde, men inte ens hon kunde se vilken framtid som väntade fosterdottern. Nornorna höll flickans livsväv i det fördolda. Kanske var det för att mörker och vanvett hotade att uppsluka stora sierskors sinne innan de nådde sin fulla kraft. Och Freja hade långt kvar tills hon behärskade sin förmåga. Kanske skulle hon dö och därmed inte hinna fullfölja sitt livsverk.

Gullveig suckade. Om hon ändå fick veta. Freja var i början av sitt liv medan hon själv längtade efter att gå till efterlivet. Fuktkalla vintar hade ätit sig in i hennes kropp. Knäna värkte och var svullna. Hon kunde inte ens se ordentligt längre, dimman framför hennes ögon gjorde allt suddigt och grått. Ändå krävde Gudinnan att hon skulle fortsätta. Kanske skulle hon inte få tecknet att överlämna sin mantel förrän Freja var redo att ta hennes plats. Hon hoppades innerligt att det skulle bli snart.

– Vila dig nu, sa Gullveig med en sista klapp på fosterdotterns huvud.

– Ja, moster. Freja la sig åter ned på bädden.

– I morgon får vi tyda tecknen. Vi ska nog finna på råd, viskade Gullveig och stönade till när smärtan högg henne i höften. Stegen mot bädden var tunga.

Freja låg kvar och kämpade mot sin längtan att springa efter och

krypa ned bland Gullveigs fallar, såsom hon gjort när hon var liten. Men hon var vuxen nu och fick vara tacksam över att översteprästinan tagit sig tid att komma till henne. Det var länge sedan Gullveig visat henne så mycket ömhet.

Det prasslade till i halmen när någon av prästinnorna vände sig i sömnen. Freja låg stilla på fallen och såg upp mot halmtakets skuggor. Hon var klarvaken och skulle inte kunna somna om. Någon hostade i dunklet, torra rivande hostningar slet i sovande lungor.

Plötsligt kände Freja hur nödig hon var. Hon reste sig upp. Det hårda golvet var kallt under hennes bara fötter när hon försiktigt tassade mellan knyten, pallar och annan bräte som låg kastad på jordgolvet.

Dubbeldörarna gnällde till när hon smet ut på gårdsplanen. Tunga dimslöjor slingrade långsamt över marken. Freja mumlade vördsamt en hälsning till dessa disar som vakade över hallarna.

Det andra långhuset skymtade som en skugga på andra sidan gårdsplanen. Hyddorna bortanför såg hon nästan inte alls.

Men den utäldriga eken på gårdsplanens mitt sträckte sina knotiga grenar mot den försvinnande natten. Flyktiga disar trevade sina fuktväta fingrar uppför världsträdets grova stam. Allt var stilla.

Freja skyndade mot den lilla skogen bakom dödshuset. Där satte hon sig på huk och kissade på mossan. Hon drog in den trygga lukten. "Allt är som vanligt", sa hon till sig själv och såg ut över det oändliga havet som bredde ut sig nedanför kullen. Gryningsljuset var ett svagt löfte i väster. Snart var dagen här, den första efter vårblottet.

Plötsligt kände Freja lukterna från sin kropp, gammal svett blandad med den fräna lukten från föreningen med Vidar. Lären var kladdiga långt ned på knäna.

– Kom du, viskade bäcken Johka som porlande sokte sig fram mellan träd och mossor. Freja drog särken över huvudet medan hon famlade efter minnena från blotet. Natens varseidrom hade drivit

bort allt det underbara som hänt dagen innan. Hur hade hon kunnat glömma?

I går hade hon dansat med Gudinnan. Tillsammans med sina systrar hade hon skänkt marken värtkraft och liv.

Freja blundade och log, återkallade bilderna inom sig. Hon såg hur Gullveig höjde kniven och skar upp hingstens häls. Hur det pulserande blodet forsade ut över offeraltaret.

Den signade kraften hade uppfyllt henne. Hon hade dansat runt stenaltaret, piskad av trummornas hetande extas, bronslurarnas mörka toner kallade samman makterna. Hingstens mörka blod välldes över stenhällen, dess kraft spred sig över offerkullen i dova stötar och vidare över ön där den gav livskraft till åkrar, djur och människor.

Gudinna och Gud förenades på det blodbestänkta altaret i en kaskad av ljus. Det heliga paret, Gullveig och alvernas överstepräst Frej, välsignade Vanaheim.

Vidar hade funnits vid hennes sida, men ändå inte. Tvillingguden hade tagit över hans kropp. Gudinnan sjöng i Frejas blod, signad kraft tog över hennes sinne.

Till slut hade hon flutit ned på marken med sin gud över sig och Vidar hade släppt sin säd ned i den heliga marken.

Så hade blotet fullbordats.

Freja log när hon försiktigt klev ned bland bäckens hala stenar. Vattret slöt sig runt henne och stack små kalla nålar i skinnet. Hon rörs och kände hur huden knottrades. Efter några djupa andetag vandrade hon sig och musklerna slappnade av.

Var fanns Vidar nu? Sov han tillsammans med sina bröder? Hon behövde inte ens blunda för att se hans ansikte framför sig. Han var så vacker, kroppen så smidig och len men ändå stark.

De talade nästan aldrig med varandra och träffades bara under ritualerna. Kanske var det bara bra. Kanske skulle hon bli besviken om hon lärde känna honom närmare.

Freja grep en näve grus från bäckens botten.
Det var nog bäst att saker och ting förblev som de var med Vidar.
Med några raska rörelser gned hon bort de sista spåren från värblotet från insidan av lären. Det sved till när de glimrande gruskornen rev i det mjuka skinn.
Så smög sig varseldrömmen objuden in i hennes medvetande igen.
– Men nog är det väl konstigt att jag drömmer så ondsint natten efter blotet? sa hon till Johka.
– Akta dig, håll drömmen borta tills dagen är här, varnade bäcken.
Freja nickade. I skiftet mellan natt och dag var det viktigt att inte öppna sig för tungsinta tankar. Nattens mörkermakter kunde dröja sig kvar och nästla sig in i hennes inre. Det hade hänt förr.
Hon ville inte bli som den vettlösa Orga som hittats omkringsirrande i skogen efter att ha smitit ut i mörkret. Nu satt hon i sin bädd med tom blick och ibland skrek hon så att blodet isade i dem alla. Vem visste i vilken värld Orga levde?
Freja steg huttrande upp och drog på sig särken. Den stramade runt kroppen när hon skyndade tillbaka mot hallen. Men istället för att gå in till sina sovande systrar gick hon bakom långhuset och kurade ihop sig mot dess vägg. Hon behövde vara ensam en stund med sina tankar. Freja fick precis plats mellan halmtaket och marken. Hon såg disernas morgondans på det ändlösa havet.
Freja log sorgset och smekte de svarta ormarna som var tatuerade på hennes armar. Hon var vigd till självaste Mångudinnan. Om ofärd skulle drabba hennes folk måste hon stå fast och tyda tecknen så att Vanaheim bestod. Det var hennes plikt och det gav henne styrka.
Gryningen var nära nu, fåglarna hälsade den nya dagen. Det hade ljusnat så mycket att hon kunde tolka sin dröm. Freja slöt ögonen och tömde huvudet på tankar.
Drömmen var ett förebud, men inte som de vanliga om någon närståendes död. Varsel, som när hon var flicka fått henne att vakna

skrikande på nätterna och fått prästinnorna att skynda till hennes bädd för att hjälpa och tolka. Dem hade hon lärt sig att leva med.
Nej, det här var något mycket värre. Bilderna av de brinnande kropparna dansade framför hennes ögon. Lukten av rök och bränt människokött stack i näsan.
Svaret kom omedelbart. Hon behövde ingen hjälp att tolka budet, inga sjungande sierskor som kastade sina magiska ben för att få svar från flyktiga diser.
Freja visste vad drömmen betydde.
Det var början på hennes folks undergång. Skakad slog hon armarna om knäna och kröp ihop. Kunde det verkligen vara möjligt?
När skulle det ske? Och varför? Hon suckade och la pannan mot sina knän.
Om hon bara hade fått se mer. Då hade hon kanske kunnat hjälpa dessa arma människor. Men de förbannade drömmarna med mörka skärvor ur framtiden gav aldrig de svar hon behövde. Allt hon fick var tysta viskningar om skräck och död. Alltid död. Som hon önskade att hon sluppit dessa syner. Tänk att få vara fri som de andra unga kvinnorna i Vanaheim. De som kunde gå till blotmarknaden och höra berättarnas historier, skratta och leva sina liv utan att veta någonting. Tänk att få leva så fritt.
Det rasslade till i kokhuset. Tjänarna hade kommit från hyddorna nedanför kullen för att koka prästinnornas morgongröt. Det trygga ljudet från löparens flykt över malstenen hördes svagt över gårdsplanen. Det rosa och blå himlavalvet förebådade det ögonblick när Solgudinnan sprängde fram med sin vagn dragen av gyllene hästar.
Borta vid lunden hördes en spröd sång. Prästinnorna hälsade den nya dagen. Freja lutade sig tillbaka och mumlade tyst med i den ljusa besvärjelsen. Vanaheims halmtak började glöda nere i dalen. Den gudomliga reste sig från sin helgedom.
Mörkret gav vika för ljus och lugn. Solgudinnan hade anlänt med den nya dagen. Freja tackade för välsignelsen.

Så blandade sig något annat med prästinnornas och fåglarnas sång. En hälsningssignal. Freja såg ut över vattnet. Två små skepp skymtade i den bortflyende morgondimman. Årorna piskade mot vattenytan som om de hade bråttom.

Ljudet från deras horn rullade frågande över vattnet, en lång signal svarade dem och båtarna var därmed välkomna in i Vanaheims vik.

Föreningen drabbade Freja som ett slag i magen. Hon kröp snyftande ihop och bad om styrka och hjälp. Men det hade redan börjat.

Trygve, hövding i Hallunda, sänkte sitt horn och grep tag i masten. De fyra roddarna ökade omedvetet takten, de var dödströta och längtade efter vilan i hamnen.

Trygve kastade en blick bakåt, båten med varor fanns fortfarande kvar bakom dem.

– Bara några tag kvar nu, ropade han och såg bekymrat på Vanaheims gårdar som bredde ut sig på stranden. Bakom husen fanns tre kullar och på den högsta, den i mitten, tronade ett enormt långhus. Drottning Åses hall.

Viken var fylld av främnade båtar, handlare som kommit för blotet. De gled förbi ett saltskepp söderifrån och så slog äntligen den lätta snipan i sandbotten. Männen sänkte trötta sina åror.

Med ett språng var Trygve i land. Han rättade till yxan som var nedstucken i bältet och gav sig iväg med bestämda steg.

Nyfikna ansikten tittade ut från hydorna på stranden för att ta reda på vad som stod på. Handlarna såg yrvaket upp från sina fällar och knyten. Ljusa ansikten från östhavet, mörka män norrifrån med sina broscher i ben, trolltrummor och fällar från okända bestar, alla stirrade de nyfiket. Men ingen sa ett ord.

Bara den gamling som hälsat dem välkomna med hornet vågade ställa sig i Trygves väg.

14

– För mig till drottningen omedelbart, sa han med en röst som lät sturskare än han kände sig.

– Hon är inte färdig till att ta emot besök.

– Flytta på dig kvinna, mitt ärende kan inte vänta! röt Trygve.

Kvinnan synade honom mistänksamt och ryckte sedan på axlarna.

– Jaha. Kom med då, sa hon trumpet.

Han följde henne in i det jättelika rummet, säkert mer än femtio steg långt, fyllt av överdådlig skönhet och prakt. På lerväggarna hängde den bonad som berättade om hur Gudinnan varnat vanerna för den stora katastrofen och hur hon visat deras skepp vägen till Vanaheim. Den lystes upp av två facklor vars hållare bestod av slingrande solspiraler som fästs på vägen.

Bredvid hängde praktsköldarna i brons dekorerade med Solgudinnans och evighetens spiralmönster. Sköldarna fångade ljuset från facklorna och sände trådar av spunnet guld över rummet.

På golvet låg skinn från både vildsvin, varg och björn. Enorma älghorn hängde på bjälkarna. Där fanns till och med ett säte snidat i trä med bronsfötter formade som solhjul.

Trygve stannade och såg sig storögt omkring. Det var första gången han besökte drottningen och han hade ingen aning om att hennes rikedom var så stor. Där var drottningens tron borta vid kortväggen. Drakar, ormar, gudinnor och slingrande bladmonster hade snidats ur träet och målats i skimrande färger. På det höga ryggstödet fanns Vanaheims märke högt över Åses huvud. Han hade hört berättarna sjunga sånger om högsätet och inte ett ord var överdrivet. Det var sannerligen det vackraste han någonsin sett.

– Sluta glo och följ med.

Trygve ryckte till och följde efter kärningen som gick fram till härden framför högsätet.

Där satt drottning Åse på en pall och åt sin morgongröt ur ett trätråg.

16

– Kommer det Hallundabor så här sent? Blotet är ju över, sa han och plirade nyfiket. Hans bruna kolt var fläckig av smuts och han hade inte många tänder kvar i munnen.

– Jag har brådsåkande ärende till drottning Åse.

– Jaha, vad har då hänt?

– Det är inte för dina öron, sa Trygve och fortsatte raskt på stigen som slingrade sig uppför kullen.

På vägen låg flera långhus med sina gärdesgårdar och inhägnader med grisar, kor och får. En liten, mager pojke manade snabbt undan sin getflock från stigen när han fick syn på Trygve som kom gående med raska steg. Kvinnorna och männen som redan gett sig ut på åkarna för att bli färdiga med arbetet innan eftermiddagshettan tog vid ropade efter honom:

– Vad har hänt, Hallundabo?

– Kommer du med ofärd?

Trygve svarade inte utan körde ned huvudet mellan axlarna och gick vidare med manteln fladdrande efter sig som en svart korpvinge.

Snart var han framme vid drottningens gård, sägenomspunnen för sin skönhet. Öns främsta ristare hade smyckat de mörkgula lerväggarna med bilder av värblot, begravingar, skepp, gudinnor och gudar. De glödde dovt i morgonsolen.

Trygve klev fram till den stängda dubbeldörren och såg bistert på drottningens märke i det tjocka träet, två ormar som slingrade sig runt ett vildsvinshuvud.

Han hämtade andan, strök sedan med handen över skäggets flator, rättade till yxan i bältet och bankade på.

Två hjärtslag senare öppnade en rundlagd äldre kvinna och såg på honom med irriterad nyfikenhet.

– Vilket ärende kommer du med så här tidigt? fråste hon utan att ens lägga märke till att Trygve faktiskt var en hövding och därmed krävde aktning och respekt.

15

Håret var utsläppt och hon bar en enkel gul klänning, vilket fick henne att se både ung och oskyldig ut. Hon såg frågande på Trygve och tjänstekvinnan.

– Vad är detta, Beilja?

Så fort hon talade försvann det mjuka och hon förvandlades till den drottning hon var.

– Enträgen var han. Sa det var bråttom, sa den buttra tjänstekvinnan.

Åse såg forskande på Trygve och vände sig sedan till Beilja.

– Ställ fram det bästa huset har och se till att hans folk blir väl omhändertaget.

Beilja nickade och försvann nedåt rummet med gungande steg. Trygve stod kvar, osäker på vad han skulle ta sig till.

– Välkommen till min hall, Trygve från Hallunda. Du kommer med ofärdsbud, konstaterade Åse och stoppade in en nypa gröt i munnen med fingrarna.

Han nickade och strök sig nervöst över skägget.

– Så fram med det, sa Åse, ställde ned träget och lutade sig fram för att lyssna.

Trygve framförde sitt ärende med låg röst. När han var färdig skickade Åse genast iväg honom. Därefter satt hon länge tyst och sammanbiten och såg på svärdet Sigil som hängde ovanför högsätet. Det sirliga svärdet hade gått i arv mellan åtta drottningar. Det var format ur elden i ett enda syfte, att skydda Vanaheim.

– Snart får du ta ned ditt arv från väggen, sa Gondul, kväernas drottning, medan hon ställde sig med korslagda armar och såg upp mot svärdet. Hon var klädd i en särk av mjukt sälskinn och hade havsgudinnan Rans märke tatuerat i pannan. Runt halsen hängde ett praktfullt halsband av tänder från både varg och björn. Trots att Gondul var både liten och senig var hon fylld av styrka och kraft.

– Det ter sig så, svarade Åse och kände sig plötsligt mycket gammal och trött. Som om budet tagit all hennes styrka.

17

– Du vet vad Gullveig säger. Den sjunde tidsåldern når snart sitt slut och med den dör vår värld, sa Gondul bistert och spände sin rovdjursblick i Åse.

– Så vad är ditt beslut?

Åse reste sig och sträckte på ryggen som om allting redan var oåterkalleligt avgjort.

– Jag tänker slåss, fränka.

– Vål talat, sa kvänernas drottning och satte sig ned på huk medan hon smålog för sig själv.

– Man ska aldrig ge sig utan strid.

Åse vinkade till sig de tjänstekvinnor som stod längre ned i hallen och väntade. Hon sa exakt vad var och en skulle göra och säga. De lyssnade storögt och gav sig sedan av, några till häst, men de flesta till fots.

Bud gick ut över hela Vanaheim, till de äldstas råd, prästinnornas hallar och till alla de uppburna besökare som dröjt sig kvar på ön efter blotet. Alla skulle de samlas hos Åse för att hålla ting.

Gullveig hämtade henne strax efter morgongröten. Den gamla gick tyst förbi tjänarnas hyddor, kokgropen och högen av spruckna kokstenar. Först när mostern började följa stigen mot kullens högsta topp förstod Freja att de var på väg till helgalunden.

De äldsta prästinnorna var redan där när Freja steg in bland de heliga träden. De satt på de tretton stenar som omgav helgastenen i lundens mitt. Bara en sten var tom och där satte sig Gullveig.

Freja steg bävande in och berättade om sin dröm. Snotra, Eir och de andra äldre lyssnade och teg.

Först när Freja berättade om det varsel hon fått i gryningen såg de på varandra och började viska sinsemellan.

– Jag vill inte att du talar om detta med någon. Kan du lova mig det? Gullveig spände blicken i henne på ett sådant sätt att hon bara kunde nicka.

De skickade iväg henne och Freja gick bort till gårdsplanen. Njorunn och Siv satt hopkurade i skuggan under halmtaket och skvallrade om värblotet, om vilka som legat samman och vilka som hade slagits. Freja slog sig ned vid deras sida, hennes huvud höll på att sprängas av oro. Vad skulle nu hända? Vad skulle de äldre komma fram till? Hon lutade sitt värkande huvud mot väggen.

Tjänsteflickorna hastade fram och tillbaka med händerna fulla av ämbar och knyten. Frejas mage rörde oroligt på sig. Innan blotet hade hon fastat i nio dagar och nu var hon hungrig jämt. Freja bestämde sig ändå för att vänta, om hon åt för mycket skulle hon kunna bli sjuk. Hon torkade svetten från ansiktet. Trots att dagen var ny var det redan hett.

De äldre prästinnorna kom ned från lunden och satte sig under värdrädets skugga. De talade med huvudena tätt samman. Freja såg oroligt på dem. Några av de yngre flickorna höll på att tvätta den vagn som Gullveig färdats i till ceremonin. När de var färdiga började de putsa de höga hjulens ekrar med varsin handfull grått fårull.

– Är ni inte klara ännu? Kör tillbaka vagnen!

Freja såg upp när Snotras gälla röst skar genom dammet. Prästinnan kom gående med ett ilsket uttryck i ansiktet. Snotra var tunn som en martall, den vida kjolen slängde runt hennes ben. Hon var Gullveigs närmaste och ingen av de yngre kunde förstå varför översteprästinna hade valt henne när det fanns så många andra dugliga prästinnor.

– Se, nu ska hon köra med flickorna igen, viskade Siv.

– Att hon alltid ska vara så elak, sa Njorunn.

Freja teg och såg hur Snotra stannade och sa något till flickorna. Dessa började genast knuffa vagnen mot lidret. Trävagnen var stor och tung, de höga läderklädda hjulen ovilliga. Svetten rann över flickornas bara överkroppar när de försökte få vagnen dit Snotra pekade. Till slut lyckades de knuffa in den i den del av långhuset där verktyg och vagnar förvarades.

– Det duger. Ta nu bort blommorna, sa Snotra och pekade på de slokande blad som smyckat vagnen och nu låg utspridda i dammet.

– Stackars flickor, sa Njorunn.

– Säg inget, då sätter hon oss i arbete och det orkar jag inte, i dag är vilodag, viskade Siv.

De såg lättade hur Snotra försvann in i kokhuset. Flickorna sopade gårdsplanen med risknippen och rev upp ett dammoln som fick dem att hostande resa sig upp.

I samma ögonblick kom en budbärare inridande genom den öppna grinden. Kvinnan hoppade av sin svettiga lilla bruna häst och såg sig omkring. Snotra var först fram, Gullveig kom snart över gårdsplanen, som om hon visste att någon väntade.

Freja sträckte nyfiket på halsen. Budbäraren viskade något i Gullveigs öra. Skulle hon våga gå fram? Men innan hon hann bestämma sig hade flickan återigen hoppat upp på hästen och galopperade ut från gården. Gullveig stod kvar och talade med Snotra. Freja gick fram mot dem med bultande hjärta. Hade detta något med budet att göra? Så såg Gullveig upp och kastade en kort blick på hennes ansikte.

– Byt om Freja. Du ska med till Åses hall.

– Vad har hänt?

– Allt det du redan sett. Sätt fart. Fråga inte mer.

Freja skyndade mot långhuset med bultande hjärta medan Snotras elakaste blickar skar i hennes rygg. Hon har ingen betydelse, tänkte hon medan hon sprang in i den svala hallens dunkel. Bara jag får veta.

3.1.1 Johanne Hildebrandts *Freja – Sagan om Valhalla – översättningen*

Bilo je mirno, previše mirno. Bez laveža pasa, bez smijeha djece, bez ičijeg glasa. Freja je zadrhtala te se omotala ogrtačem.

Vjetar je prohujao dvorištem i za sobom povukao oblak prašine. Vrata su se praznog pašnjaka zalupila te za sobom ostavila usamljeni zvuk. Na oranici se usjev njihao.

Ni ljudi, ni životinja.

Strah se polako taložio u trbuhu te se izvrtao kao hladna zmija.

Što je, u ime Božice, zadesilo ove ljude?

Kuća nije bila pretežito velika, tek nešto više od pet metara. Sagrađena je po staroj tradiciji, a gusti slamnati krov skoro je dosegao pod.

Znala je da se tamo nalazi odgovor.

Polomljena vaza ležala je pored vrata. Tamnocrvena kaša prekrivena prašinom širila se pored njenih stopala.

Lokva se svježe krvi pomiješala s kašom. Freju su prošli trnci te je napravila korak unazad. Vjetar je postao snažniji.

Vjetar joj je razmrsio pletenice, pa joj je sada pramen kose šibao obraz, no Freja to nije ni primijetila.

Dva dugačka otiska stopala proizlazila su iz lokve krvi i vodila prema velikim i grubim hrastovim vratima.

Dugačka je drška bila pritisnuta uz vrata kako se ne bi mogla otvoriti iznutra.

Sada joj je postalo jasno.

Ispružila je ruku i oprezno podignula dršku.

Vrata su se otvorila uz tiho škripanje. Ušla je u kuću. Sivocrni dim približavao joj se u obliku gustih oblaka. Grebao joj je pluća te se Freja savila od napadaja kašlja dok su joj suze curile niz obraze. Nije htjela vidjeti niti saznati više, no nešto ju je tjeralo da nastavi.

Odjednom se čula buka iz unutrašnjosti kuće. Zvučalo je kao da se podzemlje otvorilo. Zvuk pobješnjele vatre prestrašio je Freju. Zašmrcala je i zavirila u sivu tamu. Mršavi je čovjek ležao potrbuške nekoliko koraka od ulaza u kuću. Nosio je komad tkanine omotan oko struka i ništa više. Njegova su spaljena leđa postala mesnata rana. Grčio se kao da ga je netko probadao u mahnitom bijesu, i tako u nedogled. Nazirala se bijela kost između krvavog mesa. Freja je zabila nokte u ruku, bol ju je istrgnula iz te mahnitosti, prisilila se maknuti pogled i istražiti dalje.

Trupla su bila posvuda: žene, djeca, muškarci, sluge. Kao da ih je sve pobio div te zatim pobacao po podu u bezumnom bijesu.

Pored vatre ležala je žena s rascijepljenim licem. Njene su bijele grudi izvirale iz potrgane haljine. Pored nje ležalo je troje djece gotovo iste dobi, kmrtvim očima zurili su u Freju.

Jedna je od njih, mala djevojčica, i dalje držala slamnatog konja u ruci. Mora da su djeca bila toliko prestrašena kada su krvnici došli da su odmah potrčala do svoje majke kako bi ih zaštitila. Uzalud.

Dim se omotavao oko njihovih tjelešaca dok se vatra visoko uzdizala iznad kreveta. Uskoro će vatra progutati cijelu kuću.

Syjetlokosa žena ležala je napola ispod kreveta, kao da je uhvaćena dok se pokušala sakriti. U rukama je držala dojenče. Njena se kosa poput mjesečine prosula preko mrtvog djeteta. Plamen joj je već zahvatio haljinu, plazio duž tijela te se uzdizao prema licu.

Odjednom je vatra podivljala i buknula iz svakog kuta. Uzdigla se iznad mrtvih, jedući ih, proždirući ih.

Freji se digao želudac i ispo vraćala se.

– Božice, imaj milosti.

Obrisala je usta o rukav haljine i pogledala duboko unutar plamenova. Nikada nije vidjela nešto toliko užasno.

U sljedećem ju je trenu vatra zahvatila. Plamen se bacio na njeno tijelo, te liznuo njenu zlaćanu kosu. Podigla je lice i počela vrištati, ne od boli jer joj vatra nije mogla nauditi, već od žalosti i bijesa zbog vlastite bespomoćnosti.

Vatra se proširila od Freje do oranica Vanaheima i cijelog svijeta. Naposljetku su plamenovi dosegli čak i nebeski svod, progutavši sve na svome putu.

Freja je ustala obuzeta panikom te počela udarati po svom tijelu. Mora ugasiti vatru. Mora! Mora je ugasiti!

– Smiri se. Sve je u redu.

Sigurni glas vratio ju je bliže stvarnosti. Gdje se nalazi? Gullveigina srebrna kosa zasvijetlila je iznenada u tami.

Freja je isprazno zurila u svoju pomajku dok se hrvala sa strahom. To je bio samo san. Sada je na sigurnom. Srce joj je divljalo u prsima. Podigla je ruke i brisala suze s obraza dok je očajnički pokušavala doći k sebi.

U tom je trenu shvatila da je doma.

Ležala je na krevetu u dvorani za svećenice. Jedno joj je rame bilo pritisnuto uz glineni zid iz kojega je virilo nekoliko klasi slame koji su ju boli u ruku. Na slamnatom se stropu naziralo pregršt tamne paučine. Njen je ranac visio obješen na jednu gredu. Lagano se njihao naprijed i nazad prema ispletеноj trsci koja je služila kao zaslon između njenog kreveta i onog susjednog. Haljina joj se prilijepila uz znojno tijelo.

Vatre nije bilo nigdje.

Čuvši duboke udisaje s druge strane prolaza, okrenula je glavu. Njorunn je ležao na leđima, a ruka mu je opušteno visjela s kreveta.

Zar nije bila vrištala? U svakom se slučaju činilo da nikoga nije probudila. Freja je uznemireno odmahнула glavom. Osjećala se toliko zbunjeno.

Oprezno je legla nazad u krevet i pogledala u oči starice.

– Žao mi je što sam vas probudila, majko.

Nije prepoznala svoj glas, bio je malen i tanak, kao da je pripadao djevojčici. Gullveig nije odgovorila, već joj je pomilovala kosu. Freja je primila staričinu ruku, priljubila se uz nju kao da je broдика u oluji, a visoka svećenica Vanaheima mirna luka u kojoj je pronašla zaštitu.

– Je li te božica upozorila na nešto?

Bila je to izjava, ne pitanje.

Freja je kimnula glavom; slike iz vizije i dalje su plesale ispred nje, toliko živuće da se ponovno počela tresti.

– Bili su mrtvi... gorjeli su. To se već dogodilo ili će se tek dogoditi. Moramo im pomoći.

Gullveig je položila ruku na čelo svoga posvojčeta i potiho počela pjevati. Dobronamjerna se toplina širila Frejinim tijelom, tjerajući strašne slike iz vizije.

Kada se Frejino disanje smirilo, Gullveig je povukla svoju ruku, ali Freja je žudjela za još topline. Savila se kao malo dijete s glavom u staričinu krilu i osjetila sigurni miris zemlje i dima.

– Ispričaj mi – rekla je Gullveig tiho.

Freja je objasnila što je pažljivije mogla. Svaka joj je riječ trgala grlo kao da je proždrljivi plamen java, a ne san. Gullveig je slušala bez riječi. Kada je Freja završila priču, mirno je sjedila i gledala u tamu.

– Zloćudnije upozorenje nisam iskusila rekla je – Freja slabašnim glasom.

– Nemoj se brinuti – odgovorila je Gullveig mirno.

Starica je bila više potresena negoli je pokazivala. Znakovi nesreće koja će zadesiti Vanaheim nazirali su se već neko vrijeme. Norne, božice udesa, krojile su niti sudbine, a njihova se nit bližila kraju. Frejino vrijeme dolazi. Igrala se pramenom Frejine kose te uzdahnula.

– Tvoje će vrijeme neminovno doći.

Freja je podigla glavu i pogledala Gullveig.

– Kako to mislite?

– Bilo ti je tek pet, šest ljeta kada si došla meni. Bila si mala ozbiljna djevojčica, a sada si odrasla i prošla sve obrede, rekla je Gullveig.

– Sjećam se. Osjećala sam se kao da sam napokon došla kući.

Gullveig je ispred sebe vidjela malenu djevojčicu koja je Freja nekoć bila, kćer kraljice Åse.

Djevojčica je bila plakala i molila za pomoć tijekom vježbi koje su je kasnije naučile kako kontrolirati vlastitu moć. Gullveig je bila neumoljiva za vrijeme lekcija, poput čelika. Duhovi su je bili tjerali da se požuri. Bilo je toliko toga što je mlada svećenica morala naučiti.

– Misliš li da sam bila prestroga s tobom?

Freja je odmahнула glavom.

– Ne, znala sam da niste imali izbora.

Gullveig se tugaljivo nasmijala; stara je tjeskoba ponovno oživjela.

Sudbina je namijenila Freji velike stvari, čak i prije njena rođenja, no ni Gullveig nije mogla vidjeti kakva budućnost očekuje njeno posvojčće. Norne su skrivale sudbinu koju su isplele za djevojčicu. Možda je razlog bio taj što su tama i ludilo koje su očekivale veliku proročicu Freju prijetili progutati njen um prije nego što dosegne svoju pravu snagu. A Freja je imala još dugačak put ispred sebe prije nego što ovlada svojim sposobnostima. Možda ju zadesi smrt prije nego što ispuni svoju sudbinu.

Gullveig je uzdahnula. Kada bi barem smjela znati. Nalazila se na početku svog života dok je Gullveig čeznula za odlaskom u zagrobni život. Vlažne i hladne zime uvukle su se u njene kosti. Koljena su joj bila nateknuta i bolna. Jedva je vidjela; magla ispred njenih očiju zamutila joj je vid sivilom. No svejedno je Božica od nje zahtijevala da nastavi. Možda neće dobiti znak da smije odstupiti prije nego što je Freja spremna preuzeti mjesto vrhovne svećenice. Potajno se nadala da je to vrijeme blizu.

– Odmori se – reče Gullveig te još jednom po čelu podraga svoju posvojenu kćer.

– Da, pomajko – Freja je ponovno legla na krevet.

– Ujutro ćemo tumačiti znakove iz vizije. Vjerojatno će nam otkriti što nam je činiti – šapnula je Gullveig te zastenjala kada ju je bol probola u boku. Teškim se koracima uputila prema krevetu.

Freja je ostala ležati, boreći se protiv želje da otrči do Gullveiginog kreveta i uvuče se među njena krzna, baš kao što je radila dok je bila mala. No sada je odrasla i treba biti zahvalna što je visoka svećenica odlučila pronaći vremena za nju. Dugo je vremena prošlo otkad je Gullveig zadnji put Freji pokazala ovoliko nježnosti.

Slama je zašuškala kada se jedna od svećenica okrenula u snu. Freja je nepomično ležala na krznu i promatrala sjene slamnatog krova iznad sebe. Bila je u potpunosti budna te je znala da neće moći ponovno zaspati. Netko se zakašljao u tami, suhi kašalj grebao je uspavana pluća.

Freju je odjednom uhvatila nužda. Ustala je. Tvrdi pod bio je hladan pod njenim bosim nogama dok se oprezno šuljala između zavežljaja, klupica i ostalih sitnica razbacanih po podu.

Dvostruka su se vrata uz teški zvuk otvorila kada se iskrala u dvorište. Tlom su gmizali teški velovi magle. S poštovanjem, Freja je kratkom molitvom pozdravila maglovite duhove koji su čuvali ove prostore.

Druga se kuća, s identičnim slamnatim krovom kao ona iz koje je Freja izašla, nazirala kao sjena na drugoj strani dvorišta. Kolibe u daljini gotovo da nije ni vidjela.

Jedino je vidjela prastari hrast u sredini dvorišta koji je širio svoje čvornate grane visoko u noć na odlasku. Duhovi bi se nakratko pojavili kako bi svojim mokrim prstima pipali grubo deblo drva svijeta. Sve je bilo mirno.

Freja je požurila prema šumici iza kuće mrtvih. Tamo je čučnula i popiščila se po mahovini. Udahnula je taj siguran miris. „Sve je kao i inače“, rekla je samoj sebi i bacila pogled na more koje se pružalo u nedogled na podno brežuljka. Na zapadu je svjetlo zore slabašno obećavalo dolazak dana. Uskoro će doći prvi dan nakon proljetnog rituala.

Odjednom je Freja osjetila miris svog tijela, stari znoj pomiješan s oštrim mirisom njenog općenja s Vidarom. Bedra su joj bila ljepljiva blizu koljena.

– Priđi, šapnuo joj je potok Johka, koji je žuborio između drveća i mahovine. Freja je skinula haljinu dok se pokušavala prisjetiti rituala. Od strašne je vizije zaboravila koliko je predivan jučerašnji dan bio. Kako je uopće mogla zaboraviti?

Jučer je plesala s božicom. Zajedno sa svojim sestrama pružila je zemlji snagu za novi život i rast.

Freja je zažmirila te joj je osmijeh prekrio lice kada se prisjetila slika od jučer. Vidjela je Gullveig kako podiže nož i reže vrat pastuhu. Kako je pulsirajuća krv šikljala po žrtvenom oltaru.

Bila je ispunjena blagoslovljenom moći. Bubnjevi su svojom gorućom ekstazom silili Freju na ples oko kamenog oltara dok su tamni tonovi brončanih rogova prizivali duhove. Crna krv pastuha

sukljala je po kamenoj ploči, životna se moć širila cijelim svetim brdom u tupim udarcima, a zatim dalje preko mora gdje je dosegla poljane, životinje i ljude.

Božica i bog postali su jedno na zakrvavljenom oltaru u kaskadi svjetla. Sveti par, Gullveig i viljenački vrhovni svećenik Frej, blagoslovili su Vanaheim.

Vidar je bio pored Freje, ali to nije bio on. Bog blizanac preuzeo je njegovo tijelo. Božica je pjevala u Frejinoj krvi, blagoslovljena moć preuzela joj je um.

Naposljedku se bacila na pod sa svojim bogom iznad sebe, a Vidar je ispustio svoje sjeme u svetu zemlju.

Time je ritual završen.

Freja se smiješila dok je pažljivo silazila skliskim stijenama do potoka. Hladna ju je voda obgrlila poput ledenih iglica. Zadrhtala je i osjetila kako joj se koža naježila. Nakon što je nekoliko puta duboko udahnula, naviknula se na hladnoću i opustila mišiće.

Gdje se Vidar sada nalazio? Možda je spavao zajedno sa svojom braćom? Nije ni trebala zažmiriti kako bi vidjela njegovo lice ispred sebe. Bio je toliko lijep, tijelo mu je bilo vitko i glatko, a svejedno snažno.

Gotovo nikad nisu razgovarali, a susretali su se samo tijekom rituala. Možda je tako trebalo i biti. Možda bi se razočarala kada bi ga bliže upoznala.

Freja je zgrabila šaku šljunka s dna potoka.

Vjerojatno je bilo najbolje da stvari ostanu takve kakve jesu s Vidarom.

U nekoliko je brzih pokreta istrljala posljednje tragove proljetnog rituala s unutrašnje strane bedra. Zapeklo je kada su blistava zrna šljunka zagrebla glatku kožu.

Vizija joj se kao noćna mora još jednom nepozvano prikrala u njen um.

– Ali zasigurno je čudno da sanjam nešto tako zloćudno dan nakon rituala? – upita Johki.

– Čuvaj se, drži san podalje od sebe sve dok dan ne dođe – upozori potok.

Freja je kimnula glavom. U trenutku kada noć postaje dan bilo je bitno ne otvoriti svoj um takvim teškim mislima. Tamne noćne moći mogle su se zadržati i ugnijezditi se unutar njena uma. To se već dogodilo.

Nije htjela postati luda Orga koju su pronašli dok je lutala šumom nakon što se iskrala po mraku. Sada je ležala u krevetu s ispraznim pogledom u očima i ponekad vrištala toliko jako da bi se svima sledila krv u žilama. Tko je znao u kojem je svijetu Orga sada živjela?

Freja se drhtajući ustala i na sebe navukla haljinu. Prilijepila joj se uz tijelo dok se žurila nazad prema kući. Ali, umjesto da uđe unutra i pridruži se svojim usnulim sestrama, produžila je iza kuće i šćućurila se uza zid. Trebala je na trenutak biti sama sa svojim mislima. Freja je pronašla mjesto taman između slamnatog krova i brežuljka. Promatrala je jutarnji ples duhova na beskonačnom moru.

Freja se tugaljivo nasmiješila i prešla prstima preko crne tetovaže zmija na ruci. Život joj je bio posvećen jedinoj božici mjeseca. Ako nesreća zadesi njen narod, Frejina je zadaća biti nepokolebljiva te protumačiti znakove kako bi Vanaheim opstao. To je bila njena dužnost i to joj je davalo snagu.

Zora se bližila, a cvrkut je ptica pozdravljao novi dan. Toliko se razdanilo da je mogla tumačiti svoju viziju. Freja je zatvorila oči i ispraznila um.

Vizija je bila upozorenje, ali ne kao dosadašnje koje bi nagoviještale nečiju smrt i zbog kojih se kao djevojčica budila noćima. Njen bi vrisak probudio svećenice, koje bi dotrčale i pomogle joj s tumačenjem znakova. S njima se naučila živjeti.

Ne, ovo je bilo mnogo gore. Slike gorućih trupala plesale su joj pred očima. Miris dima i spaljenog ljudskog mesa boli su je u nos.

Odgovor joj se odmah ukazao. Nije trebala ničiju pomoć da protumači znakove, ni molitvene pjesme proročica niti njihove magične kosti pomoću kojih su tražile odgovore od duhova.

Freja je znala što vizija znači.

Označavala je početak kraja njena naroda. Drhteći se sklupčala te obgrlila koljena. Zar je to stvarno moguće?

Kada će se kraj dogoditi? I zašto? Uzdahnula je i pritisnula čelo na koljena.

Kada bi barem mogla vidjeti više. Onda bi možda mogla pomoći tim jadnim ljudima. Ali te proklete vizije s krhotinama mračne budućnosti nikada nisu davali potrebne odgovore. Sve što bi dobila bili su tihi šaptaji o strahu i smrti. Vječito smrt. Kako je željela da može izbjeći takve vizije. Da može biti slobodna kao druge mlade žene u Vanaheimu. Kao one koje mogu otići na tržnicu i slušati priče, smijati se i živjeti život bez da išta znaju. Kako bi bilo živjeti u toj slobodi.

Čuo se zveket iz kuhinje. Sluge su stigle iz koliba podno brežuljka kako bi skuhale jutarnju kašu svećenicama. Sigurni zvuk kamena za oštrenje slabo se čuo preko dvorišta. Ružičastoplavi nebeski svod nagovještavao je trenutak u kojem Božica sunca započinje svoj galop kočijom vođenom zlatnim konjima.

Preko šumarka začula se lagana pjesma. Svećenice su molitvom pozdravljale novi dan. Freja se opustila i potiho im se pridružila u molitvi. Slamnati krovovi Vanaheima zažarili su se u dolini. Bogovi su se uzdizali iz svojih hramova.

Tama je ustuknula svjetlu i miru. Sletjevši svojom kočijom, Božica je sunca donijela novi dan. Freja je bila zahvalna za njen blagoslov.

Odjednom se neki drugi zvuk pomiješao s pjesmom svećenica i ptica. Bio je to zvuk signala za pozdrav. Freja je pogledala preko vode. Dva mala broda zasjala su u jutarnjoj magli, koja samo što nije nestala. Vesla su šibala površinu vode kao da su u žurbi.

Zvuk rogova uputio je upit preko valova, a dugački signal odgovorio im je da su dobrodošli u luku Vanaheima.

Slutnja je tlačila Freju poput udarca u trbuh. Sklupčala se te jecajući zamolila za snagu i pomoć. Ali kraj je već počeo.

Trygve, poglavar Hallunde, spustio je rog i zahvatio jarbol. Četiri su veslača nesvjesno ubrzali; bili su krajnje izmoreni i čeznuli za odmorom u luci.

Trygve je pogledao iza sebe, a brod koji je prenosio dobra bio je i dalje iza njih.

– Još samo malo – poviknuo je i zabrinuto bacio pogled na naselja Vanaheima koja su se pružala po obali. Iza kuća nalazila su se tri brežuljka, a na najvećem u sredini isticao se ogromni dvor.

Dvor kraljice Åse.

Luka je bila ispunjena stranim brodovima i trgovcima koji su došli zbog rituala. S južne su se strane provukli pored drugog broda te ispustili lagano sidro u pješčano dno. Muškarci su umorno spustili vesla.

U jednom je skoku Trygve sletio na tlo. Namjestio je sjekiru na remenu i odlučno se zaputio svojim putem.

Znatiželjna lica izvirivala su iz koliba na obali kako bi saznala što se događa. Jedva budni trgovci promatrali su skrivajući se među obješenim krznima i zavežljajima. Svjetloputa lica iz istočnih mora, tamnopusi muškarci sa sjevera s broševima od kosti, začaranim bubnjevima i krznima nepoznatih zvijeri – svi su znatiželjno buljili. Ali nitko nije rekao ni riječ.

Samo se starac koji im je pružio dobrodošlicu zvukom roga usudio stati Trygveu na put.

– Zar nam Hallund dolazi tako kasno? Ritual je završen – rekao je starac, znatiželjno promatrajući. Nosio je smeđu halju punu mrlja te nije imao mnogo preostalih zubi u ustima.

– Hitno se moram vidjeti s kraljicom Åse.

– A tako dakle, što se dogodilo?

– Nije za tvoje uši – rekao je Trygve i hitro nastavio uspinjati se putem koji se protezao do vrha brežuljka.

Na putu je vidio nekoliko kuća oko kojih su se nalazile ograde izrađene od drvenih kolaca, a koje su ograđivale područja za svinje, krave i ovce. Jedan maleni, mršavi dječak žustro je potjerao svoje stado koza čim je ugledao Trygvea kako se približava brzim koracima. Žene i muškarci koji su se već zaputili prema oranicama kako bi završili s poslom prije popodnevene sparine vikali su za njima:

– Što se dogodilo, Hallundanine?

– Nosiš li vijesti o nesreći?

Trygve nije odgovorio, već se snuždio i nastavio, njegov plašt lepršajući za njim poput gavranovih crnih krila.

Ubrzo je stigao pred dvor kraljice Åse, slavne po svojoj ljepoti. Najvještiji klesari otoka ukrasili su crnožute glinene zidove slikama proljetnih rituala, pokapanja, brodova, božica i bogova. Prigušeno su se sjajile, ožarene jutarnjim suncem.

Kada je stigao do zatvorenih dvostrukih vrata, oštro je pogledao kraljičin simbol urezan u debelo drvo – dvije zmijske omotane oko glave divlje svinje.

Došao je do daha, prešao rukom po ispletеноj bradi, popravio sjekiru na remenu i snažno pokucao.

Par sekundi kasnije vrata je otvorila starija punašnija žena i pogledala ga uznemirenim i znatiželjnim izrazom lica.

– Kakve vijesti nosiš ovako rano? – otresla se na njega, a da nije uopće primijetila da je Trygve poglavar, stoga se prema njemu trebala odnositi s poštovanjem.

– Smjesta me odvedi do kraljice – rekao je glasom koji je i njemu zvučao arogantnije nego inače.

– Nije spremna primiti posjete.

– Miči mi se s puta, ženo, nemam vremena za čekanje! – viknuo je Trygve.

Žena mu je uputila sumnjičavi pogled i slegnula ramenima.

– U redu. Slijedi me – rekla je mrzovoljno.

Slijedio ju je u ogromnu raskošnu sobu prepunu bogatstva koja je bila zasigurno više od petnaest metara dugačka. Na glinenom je zidu bila ovješena tapiserija koja je prikazivala Božicu kako upozorava Vane o velikoj katastrofi i vodi njihove brodove prema Vanaheimu. Dvije baklje, postavljene na zid pomoću omotavajućih spirala, osvjetljavale su tapiseriju.

Pored tapiserije bili su obješeni raskošni brončani štitovi na kojima je bio naslikan uzorak spirale, simbol beskonačnosti i Božice sunca. Svjetlost baklji reflektirala se u štitovima u obliku zlatnih niti koje su se širile po sobi.

Na podu su se nalazili tepisi od kože divljih svinja, vukova i medvjeda. Ogromni su losovi rogovi visjeli s greda. Čak se nalazilo i sjedalo izrezbareno iz drveta s brončanim nogama u obliku kotača kočije Božice sunca.

Trygve je zastao i zadivljeno se ogledao oko sebe. Ovo je bio prvi put da je posjetio kraljicu i nije imao pojma koliko je njeno bogatstvo zapravo veliko. Kraljičin se tron nalazio u daljini pored kraćeg zida. Zmajevi, zmije, božice i vijugavi uzorci lišća izrezbareni iz drveta te obojani blistavim bojama. Na velikom se naslonu, visoko iznad Åsine glave, nalazio simbol Vanaheima. Čuo je narodne priče i pjesme o tronu i ni riječ nije bila preuveličana. To je zaista bilo nešto najljepše što je ikada ugledao.

– Prestani zuriti i slijedi me.

Trygve se trznuo te nastavio pratiti staricu koja je krenula prema tronu.

Kraljica Åse sjedila je na klupici i jela svoju jutarnju kašu iz drvene posude.

Kosa joj je bila raspuštena i nosila je jednostavnu žutu haljinu, koja joj je pružala mlađahni i nevini izgled. Znatiželjno je pogledala Trygvea i sluškinju.

– Što se dogodilo, Beilja?

Čim je progovorila, nestala je sva mekoća te se pretvorila u kraljicu kakva je i zaista bila.

– Ustrajao je u tome da vas vidi, rekao je da je hitno – rekla je mrzovoljna sluškinja.

Åse je i dalje znatiželjno promatrala Trygvea i okrenula se prema Beilji.

– Pripremi našu najbolju kuću i pobrini se da su njegovi ljudi zbrinuti.

Beilja je kimnula glavom i gegajući izašla.

Trygve je ostao stajati na mjestu, nesiguran što bi trebao napraviti.

– Dobrodošli na moj dvor, Trygve iz Hallunde. Dolazite s lošim vijestima, izjavila je Åse i stavila prstohvat kaše u usta.

Kimnuo je glavom i nervozno prešao prstima po bradi.

– Slušam – rekla je Åse, spustivši posudu i nagnuvši se kako bi bolje čula.

Trygve je tihim glasom ispričao zašto je došao. Kada je završio, Åse ga je smjesta poslala van. Nakon toga odlučno je sjedila u tišini i gledala u mač Sigil koji je visio ponad trona. Otmjeni je

mač bio dio nasljedstva koje je prešlo s koljena na koljeno među osam kraljica. Iskovan je iz vatre s jednom zadaćom – da zaštiti Vanaheim.

– Uskoro ćeš dobiti priliku preuzeti svoje nasljedstvo sa zida – rekla je Gondul, kraljica Kvena, gledajući u mač prekrivenih ruku. Bila je odjevena u haljinu od mekane tuljanove kože, a na čelu je nosila istetoviran znak božice mora Rans. Oko vrata joj je visjela raskošna ogrlica od vučjih i medvjedih zubi. Unatoč tomu što je Gondul bila mršava i žilava, bila je prepuna snage i moći.

– Čini se da si u pravu – odgovorila je Åse, a odjednom se osjećala iznimno staro i umorno. Kao da joj je vijest sa sobom odnijela svu snagu.

– Znaš što Gullveig kaže. Sedmi se vijek bliži kraju i s njim dolazi kraj našeg svijeta – rekla je Gondul okrutno i uperila svoj grabežljivi pogled prema Åsi.

– Dakle, što si odlučila?

Åse se ustala i protegnula kao da je sve već nepovratno odlučeno.

– Namjeravam se boriti, rođakinjo.

– Odlično rečeno – rekla je kraljica Kvena, čučnuvši i nasmiješivši se.

– Ne smijemo se predati bez borbe.

Åse je mahnula prema sluškinjama koje su stoječki čekale na drugom kraju sobe. Dala im je precizne upute što im je napraviti i reći. One su zadivljeno slušale i uputile se svojim putem, neke na konjima, neke pješke.

Poruka se proširila cijelim Vanaheimom, do vijeća staraca, svećeničkih hala, te sve i jednog cijenjenog posjetitelja koji se zadržao na otoku nakon rituala. Svi su se morali okupiti kod kraljice kako bi zasjedali.

Gullveig je pokupila Freju odmah nakon doručka. Starica je potihom prošla pored kolibe u kojima su živjele sluge, kuhinje i skupine popucalih kamena korištenih za vatru. Kada se pomajka uputila putem koji je vodio do najviše točke brda, Freja je shvatila da idu prema svetom gaju.

Najstarije su svećenice već bile tamo kada je Freja zakoračila među sveto drveće. Sjedile su na trinaest kamena koji su okruživali sveti kamen u sredini gaja. Samo je jedan kamen bio prazan i na njega se posjela Gullveig.

Freja je prestrašeno ušla unutar kruga i pričala svoju viziju. Snotra, Eir i ostale starije svećenice slušale su u tišini.

Kada je Freja završila priču o viziji koju je iskusila pred zoru, ostale su se svećenice međusobno pogledavale i šaptale.

– Ne želim da ovo ikome pričaš. Možeš li mi to obećati? – Gullveig joj je uputila takav pogled da jedino što je mogla napraviti je kimnuti glavom.

Poslali su je nazad prema dvorištima. Njorunn i Siv šćućurile su se u hladu ispod slamnatog krova i traćale o događajima za vrijeme proljetnog rituala, tko je s kim spavao i tko se s kim potukao. Freja je sjela pored njih, glava samo što joj nije eksplodirala od brige. Što će se sada dogoditi? Do kakvog će zaključka doći starije svećenice? Prislonila je svoju bolnu glavu uza zid.

Sluškinje su žurile naprijed-nazad rukama prepunim kanti i zavežljaja.

Frejin je želudac bio nemiran od nervoze. Prije rituala postila je devet dana i sada je vječito bila gladna. Odlučila je da će čekati jer ako previše pojede, moglo bi joj pozliti. Obrisala je znoj s čela. Unatoč tomu da je dan tek počeo, već je bilo vruće.

Starije su svećenice sišle iz gaja te se posjele u sjeni zaštitničkog drveta. Skupile su glave i pričale. Freja ih je nervozno promatrala. Nekoliko mlađih djevojčica pralo je kočiju u kojoj se Gullveig vozila do ceremonije. Kada su s tim bile gotove, svaka od njih počela je polirati žbice visokih kotača pomoću sive ovčje vune.

– Zar niste već gotove s tim? Odvezite kočiju nazad.

Freja je uzdignula pogled u trenutku kada se Snotrin oštri glas proderao prašinom. Svećenica se približavala s bijesnim izrazom lica. Bila je tanka kao zakrčljali bor, a široka joj se suknja njihalala oko nogu. Gullveig ju je smatrala miljenicom i nitko od mlađih nije mogao razumjeti zašto je visoka svećenica izabrala upravo nju pored toliko drugih sposobnih svećenica.

– Gle, gle, sada će se opet voziti s curicama – šapnula je Siv.

– Zar uvijek mora biti toliko zla – rekla je Njorunn.

Freja je šutjela i promatrala Snotru kako govori nešto djevojčicama, koje su odmah počele gurati kočiju prema spremištu. Drvena je kočija bila velika i teška, a njeni visoki kožom presvučeni kotači odbijali su slušati naredbe. Znoj je curio s golih torza djevojčica dok su pokušavale dovesti kočiju do mjesta na koje je Snotra pokazala. Na kraju su uspjele ugurati kočiju u predio kuće gdje su se nalazili alati i druge kočije.

– To je dovoljno. Sada maknite cvijeće – rekla je Snotra i uperila prstom na uvenulo cvijeće koje je služilo kao ukras kočiji, a u međuvremenu je popadalo u prašinu oko kočije.

– Jadne djevojčice – rekla je Njorunn.

– Tiho budi, inače će i nama dati posla, a za to nemam snage, danas je dan za odmor – šapnula je Siv.

Opustile su se kada su vidjele da je Snotra otišla u kuhinju. Djevojčice su podigle toliko prašine metući dvorište da su ostali morati ustati koliko ih je zahvatio kašalj.

U istom je trenutku kroz otvorena vrata dojahala poslanica s porukom. Skočila je s malog znojnog smeđeg konja i ogledala se. Snotra joj je prva prišla, a ubrzo je i preko dvorišta došla Gullveig, kao da je znala da netko čeka.

Freja je znatiželjno istegnula vrat. Poslanica je nešto šapnula Gullveig u uho. Hoće li se Freja usuditi prići poslanici? No prije negoli je imala vremena odlučiti, poslanica se popela na konja i odgalopirala iz dvorišta. Gullveig je ostala razgovarati sa Snotrom. Dok im je prilazila, Freja je osjetila koliko joj brzo srce kuca. Je li to bilo povezano s vizijom? Gullveig je uzdignula glavu te kratko pogledala Frejino lice.

– Presvuci se, Freja. Ideš s nama do dvora kraljice Åse.

– Što se dogodilo?

– Sve što si već vidjela. Požuri se. Bez pitanja.

Freja je uspaničeno požurila do kuće dok je osjećala Snotrin najgori pogled na svojim leđima. Ona je nebitna, pomislila je kad je utrčala u hladnu tamu kuće. Samo ja smijem znati.

3.2 Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna.

Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna

Vaccinen mot covid-19 är ett genombrott för m-rna. Nu finns stora förväntningar på den genetiska budbärarmolekylen. Den ska inte bara sätta stopp för pandemier, utan även bota sjukdomar som cancer. Men det finns flera utmaningar.

Vaccin mot covid-19 togs inte bara fram på rekordfart. De innebär även ett genombrott för läkemedel som bygger på den genetiska budbärarmolekylen m-rna. Företagen Moderna och Pfizer-Biontechs vaccin är de första m-rna-baserade terapeutiska medel som godkänts för människor.

Nu står fler läkemedel med m-rna, som också kallas budbärar-rna, på tur. Under utveckling är både fler vaccin mot till exempel zika, hiv och influensa, men även behandlingar mot olika typer av cancer och hjärtsjukdom.

– Det är fantastiskt att tekniken tagit det här språnget. Det kan bli starten på en helt ny typ av terapi, säger Elin Esbjörner, docent i kemisk biologi på Chalmers tekniska högskola.

Utnyttjar ribosomerna – cellernas proteinfabriker

Det hela bygger på att utnyttja cellernas proteinfabriker, ribosomerna, för att få kroppen att tillverka sin egen medicin. I vaccinen är det virusets karaktäristiska piggar, det så kallade spikproteinet, som framställs och triggar immunförsvaret att bilda antikroppar.

Men för att ribosomerna ska veta vad de ska bygga behöver de en ritning. Ritningarna får de i form av budbärar-rna, som i sin tur kopierat dem från dna i cellkärnan.

Att det här naturliga maskineriet även skulle kunna användas för att få cellen att bygga sitt eget läkemedel insåg forskare redan för 30 år sedan. Men det har tagit tid att klara av alla hinder på vägen.

En svårighet är att få in den främmande byggritningen i form av genetisk kod i cellen. Främmande m-rna betyder vanligtvis att ett virus invaderat cellen, som svarar med att försöka bryta ner inkräktaren.

Rna är dessutom en känslig och instabil molekyl, vilket gör att de nya vaccinen till exempel måste förvaras kallt. Pfizer-Biontechs vaccin kräver förvaring vid minus 70 grader Celsius medan Modernas klarar sig 30 dagar i kylskåp.

Behöver hjälp att komma in i cellen

Ett annat problem är att m-rna är en stor molekyl som inte kan ta sig in i cellen av sig självt. I vaccinen är m-rna:t inkapslat i lipider, det vill säga fettmolekyler. Men de fettpartiklar som används för vaccin fungerar inte för alla användningsområden.

– Vaccinet kan levereras direkt dit det ska, till muskeln i överarmen, men det är inte alltid möjligt för andra behandlingar. För att m-rna ska nå ett inre organ behöver du nanopartiklar som kan injiceras i blodet och som sedan hittar sitt mål i kroppen, säger Elin Esbjörner.

I sin forskning utvecklar hon nya typer av nanopartiklar för att packa in m-rna. Vissa bygger på lipider, men hon undersöker även om kroppens eget transportsystem, i form av så kallade exosomer, kan modifieras för att leverera m-rna.

Coronavaccinet ges i två doser och kan ge biverkningar i form av smärta och feber. Men om m-rna-tekniken till exempel används för att producera ett protein som kroppen saknar, måste sprutan ges regelbundet och kanske hela livet.

– Då ställs högre krav, för ingen vill nog få lite feber varannan vecka, säger Elin Esbjörner.

Nanopartiklarna behöver också kunna brytas ner i kroppen för att inte orsaka oönskade motreaktioner på sikt.

– Det är fortfarande lång väg kvar innan vi har tillräckligt säkra och effektiva nanopartiklar för m-rna för kontinuerlig behandling under lång tid, säger Elin Esbjörner.

Mycket arbete återstår

Även Kenneth Chien, professor i kardiovaskulär forskning vid Karolinska institutet, säger att det krävs mer forskning innan nya terapier med m-rna är klara för att användas inom vården.

– Att tekniken fått sitt genombrott tack vare vaccinen betyder mycket för hela fältet, men det är viktigt att vara realistisk. Det återstår mycket arbete, säger han.

Hans forskning går ut på att injicera m-rna som kodar för ett tillväxthormon direkt i hjärtat. På så sätt stimuleras tillväxten av blodkärl, vilket kan läka de skador som uppstår på hjärtat vid en hjärtinfarkt. Resultaten från de inledande försöken publicerades 2019 i Nature Communications. Till skillnad från vaccinen krävs ingen skyddande nanopartikel för att leverera m-rna:t.

– Av någon anledning tar hjärtat upp naket m-rna bättre än något annat organ, men vi vet inte varför.

Metoden, som nu testas på människor i en så kallad fas 2-studie, utvecklas i samarbete med läkemedelsföretagen Astra Zeneca och Moderna – det senare var Kenneth Chien med och grundade för tio år sedan.

– Moderna startades kring vår forskning inom det kardiovaskulära området, säger han.

Samarbetet med Astra Zeneca har pågått sedan 2013 och behandlingen av hjärtat bygger på Modernas m-rna-teknik, som också ligger bakom företagets vaccin mot covid-19.

Många fördelar med m-rna

Kenneth Chien ser många fördelar med att använda m-rna. Det går snabbt att utveckla en ny terapi eller modifiera ett vaccin. Det enda som behövs är den genetiska koden för det du vill producera. Jämfört med att föra in dna i cellerna medför m-rna ingen permanent förändring.

– Det försvinner när det gjort sitt jobb, säger Kenneth Chien. Dessutom går det att dosera. Ju mer m-rna, desto mer protein.

En annan möjlighet är att kapsla in flera m-rna-molekyler i samma nanopartikel. På så sätt skulle till exempel ett vaccin kunna innehålla flera virusproteiner.

Förutom att det krävs bättre metoder för att leverera m-rna i kroppen är en utmaning att få en tillräckligt stor produktion av protein innan m-rna:t bryts ner. En annan är att få molekylen stabil vid normal temperatur för att undvika dyra och komplicerade frystransporter.

3.2.1 Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna – översättningen

Nakon cjepiva: veliki uspjeh za m-RNA

Cjepivo protiv bolesti COVID-19 predstavlja veliki uspjeh za m-RNA. Od ove glasničke molekule očekuje se ne samo da zaustavi pandemije već i da izliječi bolesti kao što je rak. Međutim, izazovima tu nije kraj.

Cjepivo protiv bolesti COVID-19 ne samo da je razvijeno rekordnom brzinom nego se i stvorio potencijal za stvaranje lijeka koji se bazira na m-RNA, glasničkoj molekuli koja sadrži genetske informacije. Farmaceutske tvrtke Moderna i Pfizer-Biontech proizvele su prva m-RNA cjepiva koja su odobrena za ljude.

Sada dolaze na red dodatna cjepiva koja sadrže m-RNA ili takozvanu glasničku m-RNA. U razvoju su trenutno cjepiva protiv virusa zike, HIV-a i influence, ali i tretmani za različite oblike raka i srčanih bolesti.

„Izvršno je što nam je tehnologija omogućila ovakav korak naprijed. To može značiti početak potpuno novog oblika terapije“, izjavila je Elin Esbjörner, profesorica kemijske biologije na Sveučilištu za tehnologiju Chalmers u Göteborgu.

Iskorištavanje ribosoma – „tvornica bjelančevina“

Cijela se ideja zasniva na iskorištavanju tvornica bjelančevina, odnosno ribosoma, kako bi tijelo samo proizvelo vlastiti lijek. U cjepivu se nalaze proteini šiljastih izdanaka tipični za ovaj virus koji potiču imunosti sustav na proizvodnju protutijela.

Međutim, kako bi ribosomi znali što im je činiti, potrebne su im upute. One dolaze u obliku glasničke molekule RNA koja ih je preslikala iz DNA, koji se nalazi u jezgri stanice.

Znanstvenici su već prije trideset godina uvidjeli da bi se ovaj prirodni proces mogao upotrijebiti za stvaranje lijeka od vlastitih stanica, ali trebalo je proći vremena kako bi se premostile sve prepreke na putu.

Jedna je poteškoća kako propustiti strane tvari u stanicu – u ovom slučaju, upute za izgradnju protutijela u obliku genskog koda. Postojanje strane molekule m-RNA unutar stanice tijelo protumači kao napad te odmah pokušava izbaciti uljeza.

Međutim, RNA je osjetljiva i nestabilna molekula, što znači da je novo cjepivo potrebno čuvati na hladnom. Cjepivo Pfizer-Biontech potrebno je čuvati na -70°C , dok cjepivo Moderna može stajati do 30 dana u hladnjaku.

Potrebna je pomoć za ulazak u stanicu

Dodatni je problem činjenica da m-RNA zbog vlastite veličine ne može samostalno ući u stanicu. Molekula m-RNA, koja se nalazi unutar cjepiva, okružena je slojem lipida, odnosno masnih tvari. Međutim, masne tvari koje se koriste za cjepivo ne djeluju jednako na svim mjestima unutar tijela.

„Ubrizgavanjem cjepiva u mišić ruke cjepivo dolazi na pravo mjesto, no to nije uvijek moguće za druge tretmane. Kako bi m-RNA dosegla unutarnje organe, u krv je potrebno ubrizgati nanočestice koje zatim dosegnu svoj cilj u tijelu“, izjavila je Elin Esbjörner.

Njeno se istraživanje bavi razvojem novih vrsti nanočestica koje omogućavaju propust molekula m-RNA. Neke su čestice građene na lipidnoj bazi, ali Esbjörner također istražuje mogućnost modificiranja transportnog sustava ljudskog tijela, takozvane egzosome, kako bi se omogućio prijenos molekule m-RNA.

Cjepivo protiv koronavirusa potrebno je primiti u dvije doze, a moguće su nuspojave poput boli ili povišene tjelesne temperature. S druge strane, u slučaju kada bismo koristili m-RNA za proizvodnju proteina koji tijelu nedostaju, bilo bi se potrebno cijepiti redovito, a možda i tijekom cijelog života.

„Ovime postavljamo veće zahtjeve jer nije da itko želi imati temperaturu svaki drugi tjedan“, rekla je Elin Esbjörner.

Također bi bilo potrebno razgraditi nanočestice u tijelu kako u konačnici ne bi došlo do neželjenih posljedica.

„Još uvijek nas čeka dalek put do sigurnih i učinkovitih nanočestica i kontinuiranih m-RNA tretmana“, rekla je Elin Esbjörner.

Imamo još puno posla

Čak i Kenneth Chien, profesor koji istražuje kardiovaskularna oboljenja na Institutu Karolinska u švedskom gradu Solni, tvrdi da je potrebno provesti dodatna istraživanja prije nego što m-RNA terapija bude spremna za upotrebu.

„Činjenica da je ova metoda doživjela uspjeh zahvaljujući cjepivu značajna je za cijelo područje, ali treba biti realističan. Imamo još puno posla“, poručuje Chien.

Njegovo se istraživanje bavi ubrizgivanjem m-RNA direktno u srce, gdje molekula prenosi upute za proizvodnju hormona rasta. Na taj se način potiče rast krvnih žila, što može izliječiti ozljede nastale tijekom srčanog udara. Prvi su rezultati tretmana objavljeni u časopisu *Nature Communications* 2019. godine. Za razliku od cjepiva, u ovom slučaju nisu potrebne zaštitne nanočestice za propust molekule m-RNA.

„Iz nekog razloga gola molekula m-RNA dopire lakše do srca nego do drugih organa, ali ne znamo zašto.“

Metoda koja se trenutno testira na ljudima u drugoj fazi kliničkog istraživanja razvija se u suradnji s farmaceutskim tvrtkama Astra Zeneca i Moderna – a potonju je Kenneth Chien osnovao prije 10 godina.

„Modernu smo osnovali na temelju našeg istraživanja unutar područja kardiovaskularnih oboljenja“, izjavio je Kenneth Chien.

Suradnja s tvrtkom Astra Zeneca traje od 2013. godine, a ovakva se metoda tretiranja srčanih oboljenja zasniva na m-RNA metodi koju je razvila Moderna. Tvrtka je na istoj metodi naime razvila i cjepivo protiv bolesti Covid-19.

M-RNA nudi mnoštvo prednosti

Kenneth Chien prepoznaje mnoštvo prednosti koje m-RNA metoda nudi. Razvitak terapije ili modificiranje cjepiva odvija se brzo, a jedino što je potrebno jest genski kod za to što se planira proizvesti. U usporedbi s uvođenjem DNA u stanice, m-RNA ne nosi sa sobom nikakve trajne promjene.

„Molekula m-RNA nestane kada završi svoj posao“, rekao je Kenneth Chien. Također je moguće odrediti količinu proizvedenih bjelančevina određivanjem količine m-RNA.

Postoji i dodatna mogućnost ugrađivanja više molekula m-RNA unutar iste nanočestice. Na taj je način moguće da se unutar cjepiva nalazi više virusnih bjelančevina.

Osim toga što je potrebno razviti bolje metode za lakši ulaz m-RNA u tijelo, dodatni je izazov ostvariti veću proizvodnju proteina prije nego što se m-RNA razgradi. Također, potrebno je naći način kako održati molekulu stabilnom pri sobnoj temperaturi kako bi se izbjegao prijevoz pri niskim temperaturama, koji je kompliciran i skup.

4. Översättningar från kroatiska till svenska

4.1 Kreativitet inom undervisning

1. Uvod

Proučavanje fenomena ljudske kreativnosti javlja se sredinom dvadesetog stoljeća pod vodstvom psihologa Joy Paul Guildforda kada se spoznaje važna podjela ljudskoga mišljenja na divergentno i konvergentno. Guildford divergentno mišljenje prepoznaje kao osnovnu karakteristiku kreativnosti tvrdeći da što je divergentno mišljenje razvijenije, osoba je

kreativnija (Somolanji & Bognar, 2008). Od 1990-ih značaj kreativnosti u obrazovanju prepoznat je i od strane političkih kreatora u mnogim dijelovima svijeta (Tan, 2007).

Suvremena riječ kreativnost (lat. *creare*) upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju; umjetničko stvaralaštvo i sudjelovanje u nečemu korisnom ili vrijednom (konstruktivnom, svrhovitom) (Bognar, 2010). Kreativnost nije jednoznačna pojava koja se može precizno definirati već je kompleksna i višestrana s obzirom na svoju prirodu. Nakon pola stoljeća nastojanja, mnogi su se složili da kreativnost obuhvaća ciljano razmišljanje i stvaranje relativno novih i korisnih ideja ili proizvoda (Tan, 2007). Definicija koja obuhvaća većinu gledišta kaže da je kreativnost urođena sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi (ideje, rješenja, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenog socijalnog konteksta i da je pozitivno usmjerena. Ona podrazumijeva kreativni potencijal osobe, ali i daljnje uvježbavanje i razvijanje (Somolanji & Bognar, 2008). Proučavanje kreativnosti danas je dominantno u službi odgoja i obrazovanja gdje se škola kao mjesto sustavnog razvijanja smatra jednom od osnovnih predispozicija za razvoj kreativnosti iz kreativnog potencijala pojedinca. Kreativnost se učitelja uzima kao glavna pretpostavka za razvijanje kreativnog učenika (Somolanji & Bognar, 2008). Od učitelja se očekuje otvorenost za prihvaćanje različitosti i jedinstvenosti svakog djeteta, kako bi se razvijao njegov talent i istražile potencijalne kompetencije u sigurnom i bogatom sociokulturnom okruženju (Tan, 2007). Postoje najmanje tri stvari koje učitelji mogu učiniti kako bi kreirali razred u kojem će jačati kreativnost: razvijati kod učenika stav i vještine kreativnosti, poučiti učenike kreativnim metodama u svom predmetu i razvijati razred otvoren za kreativno rješavanje problema (Starko, 2010).

U današnjem svijetu brzih promjena pred nas se postavlja zahtjev nošenja s tim promjenama i uvođenja novih. Upravo je kreativan način razmišljanja izvor promjena. Prema tome, školski kurikulum treba obuhvaćati učenje kreativnog mišljenja. Time će škole postati mnogo uspješnije u pripremanju mladih ljudi za sposobnost nošenja s promjenama i za sposobnost uvođenja novih (Tan, 2007). Kada se govori o dječjoj kreativnosti, govori se o tome da djeca stvaraju ideje, organiziraju informacije, razmišljaju o koncepciji pitanja. To je stav koji treba razvijati kod djece kako bi im se pomoglo razumjeti svijet u kojem žive. Temeljni je cilj da se djeca (i mi kao njihovi učitelji) ne boje ideja (Bowkett, 2007).

Važnost kreativnosti kao osobine pojedinca očituje se u njegovoj budućnosti. Nakon izlaska iz školskog sustava, naglasak je na zapošljavanju. Danas se na tržištu rada prije svega traži kreativnost i domišljatost u rješavanju svakodnevnih poslovnih problema i osmišljavanju novih proizvoda (Bognar,

2010) te je potrebno poticati razvoj kreativnog mišljenja kod mladih osoba u našem školskom sustavu. Ako budemo kreirali generacije mladih ljudi nesposobnih da razmišljaju za sebe, generacije koje nisu zainteresirane za nove ideje, koje nisu sposobne razmišljati kompleksno, neće biti inovacija. Bez kreativnosti nema inovacija, a svijetu je potrebna mlada generacija s novim idejama, generacija koja može mijenjati i unaprjeđivati postojeće ideje. Potrebni su mladi ljudi koji uče iz tuđih pogrešaka, koji će umjesto *Zašto?* pitati *Zašto ne?* Ili *Što ako...?*, mladi ljudi koji su sposobni razmišljati zaneseno, misliti „izvan okvira“, koji će razvijati samopouzdanje (Thorne, 2007).

2. Značajke kreativnosti i kreativne tehnike

Dryden i Vos (2001) ističu da je zapanjujuća činjenica da se kreativne tehnike ne poučavaju u većini škola, premda su one na više načina naš ključ za budućnost. Da bi učenici bili kreativni, moraju razvijati vlastite ideje i interese i moraju biti motivirani. Međutim, da bismo kod učenika razvili takve sposobnosti, trebamo ih naučiti razvijati kod sebe. Kreativnost učitelja pretpostavka je razvoja kreativnosti učenika i osobina je koja se može steći i odgajati. (Bognar, L. & B. 2007).

Bognar (2010) ističe da su brojne tehnike pomoću kojih se može poticati kreativnost učenika. Jedna od tih tehnika je tehnika *Slučajni pojmovi* koja se vrlo jednostavno može koristiti za razvoj divergentnog mišljenja. Proces teče tako da učenici izvuku jednu slučajnu riječ, a potom zapisuju njena svojstva i asocijacije te ih pokušavaju povezati sa zadanim problemom. Zanimljiva je i tehnika *Višestrukog postavljanja pitanja zašto*. Treba se upitati zašto se neki problem dogodio i zatim se postavlja pitanja koje započinje sa „zašto“ još četiri puta. Slična tomu je i tehnika *Šest univerzalnih pitanja* – problem se može riješiti tako da se postavi šest pitanja – što, gdje, kada, kako, zašto i tko. Može se izraditi u obliku umne mape.

Jednostavan i učinkovit postupak koji potiče suradnju, produktivnost i inovativnost jest tehnika *Šest šešira* koja uči podijeliti mišljenje na šest različitih načina koji su metaforički prikazani šeširima u različitim bojama (crvenim, plavim, žutim, bijelim, zelenim i crnim šeširima). Budući da se ljudi vrlo rijetko usude razmišljati izvan uobičajenih obrazaca, osmišljena je tehnika *Provokacije*, tehnika koja zahtijeva mišljenje koje istražuje različite i često neobične mogućnosti, a ne samo jednu. Počinje s vrlo neobičnom izjavom – provokacijom, za koju znamo da u sadašnjoj situaciji nije istinita. Ona daje originalno polazište za kreativno mišljenje.

Uz već spomenutu oluju ideja, česta je tehnika *Umnih karata*, kojima se reprezentiraju ideje, bilješke, informacije i sl., pomoću razgranatog crteža.

Humor u nastavi bitan je dio kreativnosti, jer se on najbolje postiže u opuštenom ozračju. Izvrsna metoda pomoću koje se može stvoriti humor u bilo kojoj situaciji jest osobni odmak ili isključivanje, što može dovesti do neobičnih rješenja jer se učenicima pruža šira i potpunija perspektiva.

Sjećanja iz budućnosti i Vođene fantazije odlične su tehnike za aktivno uključivanje učenika u nastavni proces, odmak od tradicionalne nastave te poticanje kreativnosti. Tehnike posebice mogu biti korisne u nastavi Hrvatskoga jezika, gdje se učenici trebaju vratiti u prošlost te napraviti intervju sa starim hrvatskim piscima, ili pak otputovati u budućnost te opisati „književnost budućnosti“.

Važno je imati na umu da svaki kreativni učitelj može osmišljavati vlastite kreativne tehnike na temelju postojećih.

3. Metodologija istraživanja

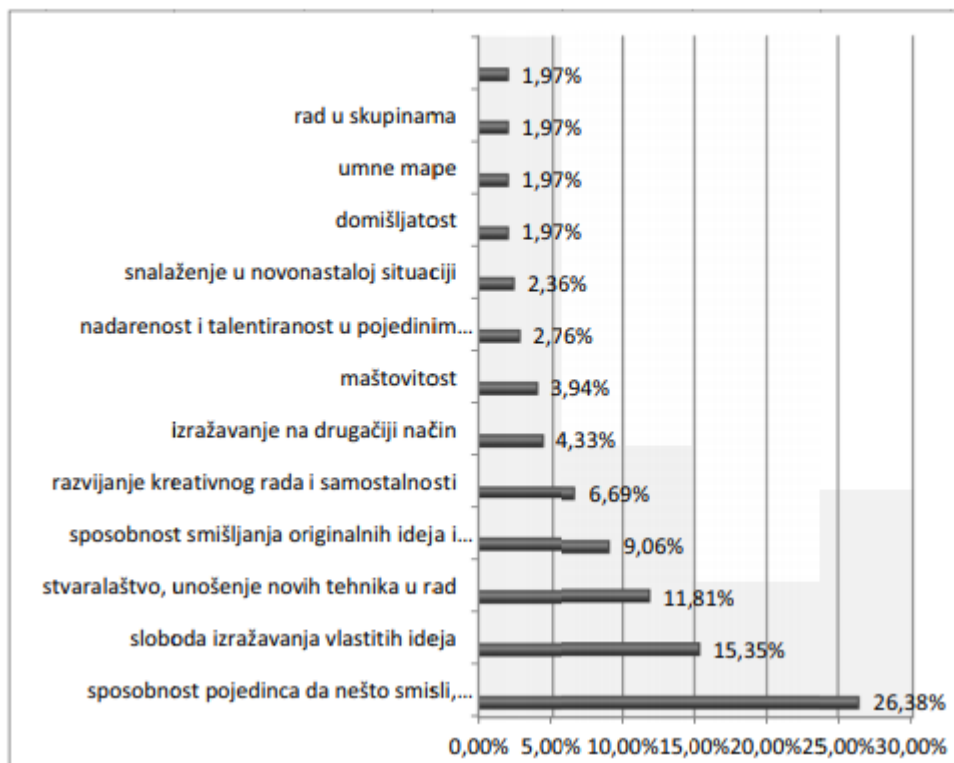
Cilj je ovoga istraživanja dobiti uvid u korištenje kreativnih tehnika u nastavi hrvatskog jezika te u doživljaj i važnost kreativnosti kod nastavnika i učenika.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 učenika srednje strukovne škole u Osijeku u dobi od 14 do 19 godina te na uzorku od petero nastavnika hrvatskog jezika. Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom koji je sadržavao pitanja otvorenog, zatvorenog i kombiniranog tipa te skale procjene zadanih tvrdnji. Anketiranje je bilo anonimno u određenom vremenskom presjeku.

U radu se postavljaju istraživačka pitanja: Smatraju li učenici i nastavnici kreativnost važnom u nastavi hrvatskog jezika i zašto? Imaju li mogućnost kreativno se izraziti u nastavi hrvatskog jezika i na koji način? Podudaraju li se mišljenja učenika i nastavnika o uspješnosti provođenja kreativnih tehnika?

Na temelju dobivenih podataka održana su tri sata Hrvatskoga jezika s ciljem približavanja kreativnih tehnika učenicima i učiteljima.

4. Rezultati istraživanja i rasprava

Grafikon 1. Definicija kreativnosti

Grafikonom 1. prikazana su promišljanja ispitanih učenika o pojmu kreativnosti. Od ukupno 254 odgovora, najveći postotak odnosi se na kreativnost kao na sposobnost pojedinca da nešto smisli, mašta i po mogućnosti ostvari (26,38%), nakon čega slijedi pogled na kreativnost kao na slobodu izražavanja vlastitih ideja (15,35%), stvaralaštvo i unošenje novih tehnika u rad (11,81%), sposobnost smišljanja originalnih ideja i stvari (9,06%), razvijanje kreativnog rada i samostalnosti (6,69%) te izražavanje na drugačiji način (4,33%). Deset odgovora (3,94%) učenika karakterizira pojam kreativnosti kao maštovitost, nešto manji broj kao nadarenost i talentiranost u pojedinim aktivnostima (2,76%) te snalaženje u novonastaloj situaciji (2,36%). Učenici su navodili da je kreativnost ujedno i domišljatost, pravljenje umnih mapa, rad u skupinama te mogućnost kvalitetnijeg i zanimljivijeg provođenja vremena (po 1,97%). Nekoliko odgovora odnosilo se i na pravljenje plakata, na pogled na kreativnost kao na vrijednu osobinu (po 1,18%), na rad u paru, znanje (0,79%) te je po jedan odgovor (0,39%) bio za doživljaj kreativnosti kao nešto s čime se radamo i što nadograđujemo životnim iskustvima, sviranje gitare te učenje kroz igru.

Iz navedenog proizlazi da su se učenici tijekom svoga školovanja susretali s pojmom kreativnosti i da imaju svoje viđenje kreativnosti. Širok spektar učeničkih odgovora dobiven na spomenuto pitanje potvrđuje činjenicu da je kreativnost kompleksan pojam te da ne postoji jedinstvena definicija kreativnosti. No, zanimljiva je činjenica da su se odgovori većine učenika (73,62%) poistovijetili s definicijom kreativnosti koja obuhvaća većinu gledišta znanstvenika, o kreativnosti kao urođenoj sposobnosti svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje, da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva te da podrazumijeva kreativni potencijal osobe, što potvrđuje i Somolanji i Bognar, 2008.

Većina učenika (82,50%) prepoznaje važnost kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika, dok manji broj učenika (17,50%) smatra da kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika nije važna.

Uz navedeno, učenici su bili upitani da obrazlože svoje mišljenje. Oni učenici koji kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika smatraju važnom, najčešće navode da je razlog to što kreativnost rad čini zanimljivijim, a kad je nešto zabavno i zanimljivo lakše uče i zapamte gradivo (60%). 7,22% odgovora učenika važnost kreativnosti pronalazi u mogućnosti izražavanja vlastitog mišljenja, 6,11% u tome da se više razvijaju i unaprjeđuju, 5% da trebaju imati svoju maštu, dok se 4,44% odgovora odnosi na veću motiviranost za rad. Po tri odgovora učenika (1,67%) objašnjavaju važnost kreativnosti činjenicom da su kreativnošću učenički radovi jedinstveni, da kreativnost omogućava bolju komunikaciju između učitelja i učenika te naglašavaju da je vrlo važno sudjelovati u nastavnom procesu koristeći se svojim idejama, dok je kod 2 odgovora (1,11%) istaknuta njezina važnost kako nastava ne bi bila monotona i dosadna. Po jedan odgovor sagledava važnost kreativnosti (0,55%) u dobivanju bolje ocjene, u tomu da djeca mogu biti opuštenija i pokazati što znaju, da kreativnost potiče pojedinca na razmišljanje i pojačava njegove intelektualne sposobnosti te da ne bi bilo bježanja s nastave. Jedna učenica ovako objašnjava važnost kreativnosti: *Zato što sam u osnovnoj školi stalno radila umne mape, svo gradivo smo učili na neki kreativan način te smo tako dobivali bolje ocjene i hrvatski nam je bio zanimljiviji i na satu i za učiti.* Petanest ispitanika nije obrazložilo svoj odgovor.

4.1.1 Kreativitet inom undervisning av kroatiska – översättningen

1. Inledning

Fenomenet av mänsklig kreativitet började undersökas under mitten av 1900-talet. Under ledning av psykologen Joy Paul Guilford började man inse att mänsklig tänkande var uppdelat i divergent och konvergent tänkande.

Guilford hävdar att divergent tänkande är ett grundläggande drag av kreativitet och om man utvecklar sitt divergenta tänkande blir man mer kreativ (Somolanji & Bogнар, 2008). Sedan 1990-talet har politiker i många länder insett kreativitets vikt i utbildningen.

Det samtida ordet kreativitet (lat. *creare*) syftar på förmågan att skapa, uppfinna eller tillverka; konstnärligt skapande och deltagandet i något nyttigt eller värdefullt (konstruktivt, funktionellt) (Bognar, 2010). Kreativitet är inte ett entydigt begrepp som lätt kan definieras utan det är flertydigt och komplext till sin natur. Det tog ett halvt århundrade för begreppet att definieras och många enades om att kreativiteten innehåller målinriktat tänkande och förmågan att skapa relativt nya och nyttiga idéer och produkter (Tan, 2007). Den definition som täcker de flesta synpunkterna påstår att kreativitet är en individs medfödda förmåga att skapa något nytt av det som redan finns antingen i materiell eller andlig form (idéer, lösningar, konstnärliga former, teorier och produkter). Dessutom måste nyheten vara originell, kostnadseffektiv och användbar inom en viss social kontext samt positivt inriktad. Definitionen täcker ens kreativa potential, men också ytterligare övning och utveckling (Somolanji & Bogнар, 2008). Inom området för fostran och utbildning har undersökningar av kreativitet en stor roll och på grund av att man genomgår systematiskt utveckling i skolan anses den vara det första stället där man utvecklar sin kreativa potential. Lärarens kreativitet anses som en grundförutsättning för att elevens kreativitet ska kunna utvecklas (Somolanji & Bogнар, 2008). Det förväntas att läraren ska ha ett öppet sinne och acceptera elevernas olikheter och unika egenskaper för att elevernas talang och kompetens ska kunna utvecklas i en trygg och en rik sociokulturell miljö (Tan, 2007). Det finns minst tre saker som lärarna kan göra för att skapa en klass där kreativitet utvecklas: främja elevernas kreativa förmågor, undervisa eleverna i kreativa metoder inom lärarens ämnen, samt utveckla en klass där elever kan lösa problem på kreativa sätt (Starko, 2010).

I dagens värld där förändringar sker snabbt finns det ett krav på att vi ska kunna hantera dessa förändringar och dessutom införa nya. Det är kreativt tänkande som leder till att förändringar sker. På grund av detta borde läroplanen omfatta undervisning i kreativt tänkande. Skolorna skulle genom detta bli bättre på att förbereda ungdomar för att hantera förändringar såväl som att införa nya (Tan, 2007). När man talar om kreativitet hos barn innebär det att de skapar idéer, organiserar information samt tänker på hur man ställer frågor. Denna inställning behöver utvecklas hos barn för att hjälpa dem förstå världen omkring dem. Det grundläggande syftet är att barn (och vi som deras lärare) inte ska vara rädda för nya idéer.

Den roll som kreativitet har som individens egenskap blir tydlig i ens framtid. Efter att man har avslutat sin utbildning ställs det stora krav på att man ska hitta ett jobb. På dagens arbetsmarknad är det framför allt viktigt att vara kreativ och påhittig när det gäller lösning av vardagliga problem på jobbet och utformning av nya produkter (Bognar, 2010). Därför är det nödvändigt att uppmuntra utveckling av kreativt tänkande hos ungdomar i vårt skolsystem. Om vi skapar en generation av ungdomar som inte kan tänka självständigt, som inte är intresserade av nya idéer eller som inte kan tänka på ett komplext sätt kommer det att inte finnas några innovationer. Utan kreativitet finns det inga innovationer, och världen behöver en ung generation med nya idéer, en generation som kan förändra eller främja idéer som redan finns. Vi behöver ungdomar som kan lära av andras misstag, som i stället för ”Varför?” säger ”Varför inte?” eller ”Tänk om...?”, ungdomar som ska tänka med stor entusiasm, tänka ”utanför ramarna”, och utveckla sitt självförtroende (Thorne, 2007).

2. Kreativitetens särdrag och kreativa metoder

Dryden and Vos (2001) nämner att det är helt otroligt att det inte undervisas om kreativa metoder i de flesta skolor, fastän att det är nyckeln till framtiden på flera sätt. För att elever ska bli kreativa måste de utveckla sina egna idéer och intressen och de måste kännas sig motiverade. Dock måste vi först utveckla våra egna kreativa förmågor för att vi ska kunna utveckla dem hos våra elever. Lärarnas kreativitet är en förutsättning för elevers kreativitet och är en egenskap som kan skaffas och stärkas (Bognar, L.&B. 2007).

Bognar (2010) betonar att det finns många metoder som kan främja elevers kreativitet. En av dessa metoder är en teknik kallad *Slumpmässiga begrepp* och kan användas för att utveckla divergent

tänkande på ett lätt sätt. Elever får nämligen ett slumpmässigt ord och skriver sedan ner dess egenskaper och associationer och försöker att binda dem tillsammans med ett givet problem. Det finns en intressant teknik som heter *Fråga varför flera gånger*. Eleverna ska fundera över varför ett problem har uppstått och sedan ställa fyra frågor, om problemet, som börjar med ”varför”. En liknande metod kallas för *Sex universella frågor* – ett problem kan lösas genom att man ställer sex frågor – ”vad, var, när, hur, varför och vem”. Metoderna kan också presenteras i form av en mind map.

Sex hattar är ett enkelt och effektivt sätt att uppmuntra samarbete, produktivitet och innovation genom att uppdelat tänkandet i sex olika delar som visas i form av färgade hattar (en röd, blå, gul, vit, grön och svart hatt). Eftersom man sällan vågar tänka utanför ramarna finns det också en teknik kallad *Provokation* som kräver att man hittar på flera olika och oftast ovanliga möjligheter. Det börjar med ett konstigt yttrande, en provokation, som alla vet inte stämmer i sammanhanget. Då blir detta yttrande en källa till kreativt tänkande.

Vid sidan av den redan nämnda brainstormingen finns det också tankekarta metoden vilken man kan använda för att representera idéer, anteckningar, information, osv, genom en förgrenad teckning. Att ha roligt och skämta med sin klass främjar kreativitet, eftersom kreativitet uppstår oftast när man befinner sig i en avslappnad atmosfär. En utmärkt metod som kan användas för att ha roligt med sin klass i vilken situation som helst är att ta ett steg tillbaka eller utesluta sig, vilket kan leda till ovanliga lösningar eftersom elever får ett bredare och vidare perspektiv.

Minnen från framtiden och *Vägleda fantasier* är fantastiska metoder när man vill inkludera elever i utbildningsprocessen på ett aktivt sätt, avvika från traditionell utbildning samt främja kreativitet. Dessa metoder är särskilt nyttiga för undervisning i kroatiska, där elever måste gå tillbaka till det förflutna och intervjua gamla kroatiska skribenter eller resa till framtiden för att beskriva ”framtidens litteratur”.

Det är viktigt att tänka på att varje kreativ lärare kan skapa egna kreativa tekniker på grundval av de befintliga teknikerna.

3. Metodologi

Forskningens mål är att få en insikt i hur man använder kreativa metoder i undervisning i kroatiska såväl som att undersöka hur lärare och elever uppfattar kreativitet och dess värde.

I forskningen deltog 200 elever, mellan 14 och 19 år, från yrkesskolor i Osijek och 5 kroatisklärare. Uppgifter samlades in genom enkäter som innehöll öppna frågor, slutna frågor och en kombination av båda, samt sifferskalor för de givna påståendena. Undersökningen utförs anonymt under en bestämd tidsperiod.

I arbetet undersöks de följande frågorna: Anser studenterna och lärarna att kreativitet är viktigt för undervisningen av kroatiska och varför? Har de en möjlighet att uttrycka sig på ett kreativt sätt i undervisning av kroatiska och på vilket sätt? Håller lärarna och studenterna med om att man lyckas med utförandet av kreativa metoder?

På grund av de uppgifter som erhållits ägde tre undervisningslektioner av kroatiska rum med målet att närma kreativa metoder till elever och lärare.

4. Undersökningsresultat och diskussion

grupparbete

tankekarta

påhittighet

hantering av nya situationer

förmågor och talanger i vissa aktiviteter

fantasi

förmågan att uttrycka sig på olika sätt

utveckling av kreativt arbete och självständighet

förmågan att tänka ut originella idéer

skapandet och införandet av nya metoder

friheten att uttrycka sina egna idéer

förmågan att tänka ut något nytt

Diagram 1: Definition av kreativitet

Diagram 1 visar hur undersökningssvaren uppfattar begreppet kreativitet. Utifrån 245 svar fann vi att de flesta definierar kreativitet som en förmåga att tänka ut något, att komma på en idé och eventuellt skapa (26,38%), sedan ser man kreativitet som friheten att uttrycka sina egna idéer (15,35%), sedan kommer skapandet och införandet av nya metoder (11,81%), förmågan att tänka ut originella idéer (9,06%), utveckling av kreativt arbete och självständighet (6,69%), samt förmågan att uttrycka sig på olika sätt (4,33%). Tio av elevernas svar (3,94%) definierar begreppet kreativitet som att vara mer fantasifull, medan ett mindre antal av svaren definierar begreppet som förmågor och talanger i vissa aktiviteter (2,76%) och hantering av nya situationer (2,36%). Eleverna nämnde att kreativitet kan också definieras som påhittighet, skapandet av tankekartor, grupparbete samt en möjlighet att skapa kvalitetstid (1,97%). Några svar definierade kreativitet som förmågan att framställa affischer, och som en värdefull egenskap att ha (1,18%), några svar syftade på att det är förmågan att kunna arbeta i grupper och att man har mycket kunskap (0,79%) och ett svar (0,39%) definierade kreativitet som en infödd förmåga som kan utvecklas genom livet, det att spela gitarr och att lära sig något nytt genom att leka.

Det betyder nämligen att elever fick lära känna begreppet kreativitet under deras undervisning och att de fick skapa sin egen synpunkt om kreativitet. De olika svaren på den ställda frågan bekräftar att kreativitet är ett komplext begrepp och att det inte finns någon entydig definition av begreppet. Däremot är det intressant att märka att de flesta elevernas svar (73,62%) stämmer överens med hur de flesta forskarna definierar begreppet, dvs som individens medfödda förmåga att skapa nyheter av det som redan finns och att det är en originell, ekonomisk och praktisk nyhet som utgår från ens kreativ potential, vilket bekräftas av Somolanji och Bognar, 2008.

De flesta eleverna (82,50%) förstår hur viktigt kreativitet är i undervisning av kroatiska, men ett mindre antal elever (17,50%) tycker att kreativitet inte är lika viktigt i undervisning av kroatiska.

Utöver deras svar behövde eleverna också förklara sina åsikter. De elever som tycker att kreativitet är viktigt i undervisning av kroatiska hävdar oftast att kreativitet gör arbeten intressant, och att man lär sig mer när innehållet är engagerande och roligt (60%). 7,22% av elever hävdar att kreativitet härstammar från möjligheten att uttrycka sin egen åsikt, 6,11% från möjligheten att utveckla och förbättra sig själv, 5% från deras egna föreställningsförmågor medan 4,44% av svaren syftar på motivation för arbetet. 3 av elevernas svar (1,67%) förklarar att kreativitet är viktig på grund av att kreativitet gör deras skolarbete unikt och att det främjar kommunikationen mellan

elever och lärare. Dessutom betonar de att det är viktigt att bidra till undervisningsprocessen med sina egna tankar och idéer, medan 2 svar (1,11%) påstår att kreativiteten är viktig för att undervisning inte ska vara enformig och tråkig. Ett svar (0,55%) påstår att kreativiteten är viktig för att få bättre betyg och att det tillåter elever slappna av och visa deras kunskap, samt att kreativiteten uppmuntrar en att tänka och förbättra ens intellektuella förmågor, vilket i sin tur får en att inte skolka. En elev förklarar hur viktigt kreativiteten är på följande sätt: ”På grund av att jag skapade tankekartor i grundskolan lärde vi oss innehållet på ett kreativt sätt. Detta ledde till att vi fick bättre betyg och kroatiska blev mer intressant, både själva ämnet och lektionen.” Femton elever förklarade inte sina svar.

4.2 Young Lions Tävlingar

1. Uvod

Young Lions Croatia je natjecanje gdje se nova generacija nacionalne komunikacijske industrije bori za titulu najboljih mladih kreativaca. Agencijskim i nezavisnim profesionalcima natjecanje služi kao razvojna platforma gdje se stvaraju **buduće zvijezde industrije**.

Osvajanjem prestižnog Grand Prixa mladi lavovi dobivaju iznimnu priliku **natjecati se s najboljim kolegama iz cijelog svijeta kao predstavnici Hrvatske** na globalnom natjecanju Young Lions.

Natjecanje sve spremne na lavovski posao baca u kreativnu divljinu, iz koje morate **u timu od dvoje** izaći unutar 24 sata s kreativnim rješenjem za klijenta. Odvojeni od vanjskog svijeta, imate **potpunu slobodu** pustiti svoju kreativnu energiju s lanca i pokazati svima zašto ste baš vi kraljevi komunikacijske džungle.

Young Lions ipak ima i svoju nježniju stranu – klijent čiji brief mladi lavovi rješavaju svake je godine neprofitna humanitarna organizacija ili organizacija civilnog društva. Klijentu se završetkom natjecanja ustupaju kreativna rješenja natjecateljskih timova – a možda se baš vaša ideja pretvori u vašu prvu samostalnu kampanju.

Na raspolaganju imate pet kategorija: [*Design*](#), [*Digital*](#), [*Media*](#), [*Print*](#) i [*PR*](#). Izaberite svoje područje u kojem znate da ste najbolji, a zatim to svima dokažite na globalnoj sceni. Format natjecanja pomaže natjecateljima da razviju kreativne vještine, nauče se nositi s vremenskim

pritiskom, izgrade komunikacijske sposobnosti i samostalno donose odluke.

Ovogodišnje izdanje posebno je koliko i cijela protekla godina – uz činjenicu da se nacionalno i globalno natjecanje održava u potpunosti **online**, isključivo ove godine priliku za natjecanje imaju **kreativci do 31 godine starosti**. Ako ste spremni na izazov koji vam može unaprijediti karijeru i promijeniti život, vaša priča počinje upravo ovdje na Young Lions Croatia.

2. Sudjelovanje

2.1. Natjecanju mogu pristupiti svi agencijski ili nezavisni profesionalci koji: (i) imaju manje od 31 godinu (rođeni nakon 22. lipnja 1989., uključujući i 22. lipnja 1989.), (ii) imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, (iii) su zaposleni u tvrtkama ili obrtima registriranim u Hrvatskoj (nezavisnim profesionalcima nije dopušteno natjecati se pod imenom neke od agencija), (iv) nemaju status studenta i (v) nisu zaposlenici Cannes Lionsa ili Hrvatske udruge društava za tržišno komuniciranje (HURA).

2.2. Natjecanju mogu pristupiti i pojedinci na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa, no u slučaju da pobijede i budu pozvani na globalno natjecanje Young Lions, natjecanju mogu pristupiti isključivo kao zaposlenici agencije.

2.3. Natjecanju mogu pristupiti i dosadašnji Grand Prix pobjednici, ali ne u parovima u kojima su dosad osvojili Grand Prix.

2.4. Natjecateljski tim u *Design* kategoriji čine dvije osobe koje su (i) zaposlene u kreativnim, oglašivačkim, digitalnim i sl. agencijama ili (ii) freelanceri.

2.5. Natjecateljski tim u *Digital* kategoriji čine dvije osobe koje su (i) zaposlene u kreativnim, oglašivačkim, digitalnim i sl. agencijama ili (ii) freelanceri.

2.6. Natjecateljski tim u *Media* kategoriji čine dvije osobe koje su (i) zaposlene u medijskim agencijama ili u medijskom odjelu full-service i sl. agencije ili (ii) freelanceri.

2.7. Natjecateljski tim u *Print* kategoriji čine dvije osobe koje su (i) zaposlene u kreativnim, oglašivačkim, digitalnim i sl. agencijama ili (ii) freelanceri.

2.8. Natjecateljski tim u *PR* kategoriji čine dvije osobe koje su (i) zaposlene u PR agencijama ili u PR odjelu full-service i sl. agencije ili (ii) freelanceri.

3. Prijave

- 3.1.** Natjecateljski se timovi na natjecanje mogu prijaviti do 30. travnja 2021. godine pomoću obrasca dostupnog na [poveznici](#).
- 3.2.** Ispunjeni prijavni obrazac potrebno je u .doc formatu poslati na e-mail adresu info@danikomunikacija.com. Uz [obrazac za prijavu](#) potrebno je dostaviti skeniranu izjavu kojom se uz pečat i potpis odgovorne osobe potvrđuje kako su natjecatelji iz obrasca zaposlenici navedene agencije (ako se natječu pod imenom agencije).
- 3.3.** Prijava se smatra važećom nakon što organizator zaprimi uplatu natjecateljske kotizacije. Redovna cijena natjecateljske kotizacije za svakog člana natjecateljskog tima iznosi 990,00 kn + PDV, dok cijena natjecateljske kotizacije za svakog člana natjecateljskog tima za članove HURA-e iznosi 699,00 kn + PDV.
- 3.4.** Cijenu natjecateljske kotizacije može podmiriti agencija ili je mogu podmiriti sami natjecateljski timovi.
- 3.5.** Svi sudionici natjecanja ostvaruju pravo na kupnju kotizacija za sljedeće Dane komunikacija po najpovoljnijoj cijeni od 1.350,00 kn + PDV.

4. Hodogram natjecanja

12. travnja	Otvaranje prijava
30. travnja	Zatvaranje prijava
7. svibnja u 14:00	Briefing
7. svibnja u 15:00	Početak natjecanja
8. svibnja u 15:00	Završetak natjecanja i predaja projekata
12. svibnja	Žiriranje
13. svibnja	Proglašenje pobjednika Young Lions Croatia
24. svibnja – 14. lipnja	Cannes Young Lions međunarodno natjecanje
14. – 15. lipnja	Uručenje nagrada Young Lions Croatia

5. Odabir pobjednika

5.1. Žiri Young Lions Croatia čini izbor stručnjaka iz žirija natjecanja Effie, IdejaX i Mixx, renomirani stručnjaci za odnose s javnošću, predstavnik organizacije klijenta i predstavnik

generalnog sponzora natjecanja.

5.2. Članove žirija bira i potvrđuje Organizator.

5.3. Žiri sve projekte ocjenjuje jednom jedinstvenom ocjenom u rasponu od 1 do 10.

5.4. Kako bi se osigurala što veća neutralnost pri ocjenjivanju, iz izračuna se isključuje jedna najviša i jedna najniža ocjena za svaki rad.

5.5. Sukladno rang listi projekata, žiri bira prva tri mjesta u svakoj od pet kategorija: *Design*, *Digital*, *Media*, *Print* i *PR*.

5.6. Među pobjedničkim timovima svake kategorije odabire se dobitnik Grand Prixa.

6. Kriteriji ocjenjivanja

Young Lions Croatia	
Kreativna ideja (50 % ocjene)	Je li rad inovativan i upečatljiv? Postoji li potencijal za utjecaj na industriju?
Strategija i insight (20 % ocjene)	Relevantnost za brend, odabir elemenata kampanje, ciljna publika, pristup.
Usklađenost s briefom (20 % ocjene)	Odražava li rad zahtjeve klijenta iz briefa?
Izvedba (10 % ocjene)	Je li rad dobro osmišljen? Postoje li stroga pravila izvedbe? Bi li kampanja bila uspješna?

7. Nagrade za pobjednike

7.1. Statua se dodjeljuje Grand Prix pobjedniku, a pobjednicima u svim kategorijama uručit će se

priznanja.

7.2. Dobitnik Grand Prix-a nagrađuje se besplatnom prijavom na globalno natjecanje Young Lions, koje će se održati online u sklopu 67. izdanja festivala Cannes Lions.

8. Smjernice za natjecatelje

8.1. Natjecanje Young Lions Croatia 2021 iznimno će se održati online.

8.2. Natjecateljski timovi mogu biti na istoj lokaciji ili komunicirati putem online servisa.

8.3. Briefovi natjecanja bit će predstavljeni online putem platforme Google Meet. Prilikom briefinga natjecatelji će uživo moći postaviti pitanja klijentu. U slučaju dodatnih pitanja za klijenta nakon briefinga, natjecatelji mogu postaviti pitanje putem e-mail adrese info@danikomunikacija.com do 17 sati. Odgovori na postavljena pitanja poslat će se zbirno svim natjecateljima.

8.4. Natjecatelji sva eventualna pitanja upućena Organizatoru, nevezana za brief klijenta, zaprimaju se tijekom cijelog vremena trajanja natjecanja slanjem upita na info@danikomunikacija.com.

8.5. Svako korištenje remote control sustava (npr. TeamViewer) ili komunikacija s trećim osobama mobitelom ili računalom vezana za natjecanje za vrijeme samog natjecanja sankcionira se diskvalifikacijom.

8.6. Natjecatelji u svoje radove ne smiju uključiti sadržaj koji (i) krši prava intelektualnog vlasništva (uključujući plagiranje i preuzimanje tuđih ideja ili koncepata), (ii) je prijeteci, klevetnički, uvredljiv, diskriminatoran ili potiče na mržnju, (iii) nije u skladu sa zakonima Republike Hrvatske.

8.7. Osoblje zaduženo za rad na natjecanju u svakom trenutku može provjeriti eventualnu zloupotrebu ili kršenje pravila među natjecateljskim timovima.

8.8. Natjecateljski timovi dužni su prije predaje rada detaljno provjeriti je li njihovo rješenje u skladu s odredbama o plagiranju, preuzimanju tuđih ideja, neprimjerenom ili ilegalnom sadržaju iz točke 8.6. Predajom rada smatra se da je provjera provedena. Ako nakon provjere Uprava HURA-e u ime Organizatora opravdano sumnja na namjerno ili slučajno kršenje odredaba ovog Pravilnika, natjecateljski tim ne može biti proglašen pobjednikom i riskira diskvalifikaciju, naknadno oduzimanje nagrade ili drugu sankciju.

8.9. Radovi pristigli nakon 8. svibnja 2021. u 15:00 neće se smatrati valjanima.

8.10. Sve pauze, uključujući one za hranu i piće, natjecatelji koriste samostalno, a vrijeme

iskorišteno za pauze ubraja se u 24 sata, koliko traje samo natjecanje.

8.11. Natjecateljima će biti dostupne baze fotografija Shutterstocka, a pri izradi oglasa i kampanja treba se voditi briga o autorskim pravima.

8.12. Svi materijali producirani tijekom natjecanja daju se na raspolaganje klijentu bez naknade, a autorima se priznaje autorstvo.

8.13. Klijent, ako odluči koristiti materijale producirane tijekom natjecanja, nije dužan koristiti pobjedničke radove, no ako to želi, može od autora zatražiti doradu i modifikaciju rješenja.

9. Opći uvjeti

9.1. Podnošenjem prijave natjecateljski timovi prihvaćaju odredbe iz ovog Pravilnika i obvezuju se na njihovo poštivanje.

9.2. Natjecateljski timovi mogu se natjecati u samo jednoj od pet kategorija. Nakon početka brifinga nije moguće promijeniti kategoriju natjecanja.

9.3. Organizator zadržava pravo procjene poštivanja odredaba ovog Pravilnika tijekom cijelog procesa natjecanja. Nepoštivanje bilo koje odredbe može rezultirati diskvalifikacijom. U slučaju spora vezanog uz (ne)poštivanje odredaba od strane bilo kojeg natjecatelja, Uprava HURA-e u ime Organizatora ima konačnu odluku.

9.4. Organizator zadržava pravo promjene, odgode ili obustave natjecanja iz bilo kojeg razloga. U slučaju promjene, odgode ili obustave natjecanja, sve uključene strane suglasne su da Organizator i Cannes Lions ne snose odgovornost za bilo kakvu štetu prouzročenu promjenom ili obustavom natjecanja te da natjecatelji nemaju pravo na kompenzaciju.

DESIGN kategorija

Izazov u *Design* kategoriji jest kreirati identitet brenda.

Natjecatelji su dužni, sukladno briefu, isporučiti A3 dizajn koji će uključivati:

1. Logo/brend identitet.
2. Tri vizuala koji će pokazati kako će identitet izgledati u stvarnosti.
3. Opis kako se identitet uklapa u brief (max. 150 riječi).
4. Opis kako će se brend razvijati (max. 150 riječi).

Natjecateljski tim svoj rad u obliku prezentacije šalje organizatoru u PDF-u, i to ne većem od 10

MB.

DIGITAL kategorija

Izazov u *Digital* kategoriji jest kreiranje integrirane digitalne kampanje.

Natjecateljski tim na brief treba odgovoriti kreativnom upotrebom tehnologije. Cilj je pokazati kako se pomoću digitalne tehnologije mogu isporučiti kreativna rješenja na zadani brief, a sve ukorak s trenutnim razvojem tehnologije (online i/ili mobile).

Natjecateljski tim u zadanom roku treba isporučiti prezentaciju koja će sadržavati tri primjera (*.jpeg*) digitalnih Lead komponenti, prikaz (*.jpeg*) koji će sumirati kampanju te pisano objašnjenje u četiri dijela koje će predstaviti njihovu kampanju:

1. Sažetak kampanje. (max. 150 riječi)
2. Kreativni uvid – kako kreativnost može pomoći pri rješavanju problema korištenjem društvenih mreža i tehnologije? (max. 150 riječi)
3. Vaše rješenje – koje će platforme, tehnologije i alati biti korišteni i zašto? (max. 150 riječi)
4. Kako će funkcionirati – kako će rješenje tih društvenih mreža pomoći odgovoriti na brief i riješiti klijentov problem? (max. 150 riječi).

Natjecateljski tim svoj rad šalje organizatoru u PDF-u, ne većem od 10 MB.

MEDIA kategorija

U *Media* kategoriji izazov je pripremiti inovativnu medijsku strategiju s pojašnjenjem kako će ideja biti izvedena.

Žiri očekuje objašnjenje ideje i kako se planiraju koristiti odabrani mediji. Važno je demonstrirati kako će se stvoriti angažman potrošača (*consumer engagement*) umjesto običnog nagovaranja te kako će se iskoristiti vrijednost novih medijskih kanala i otkriti uvid u potrošača (*consumer insight*) koji komunikacijsku strategiju čini učinkovitom. Strategija treba biti jasno pokazana kroz odabrane medijske kanale.

Natjecateljski tim dužan je isporučiti prezentaciju u kojoj će opisati proizvod ili uslugu u maksimalno 10 slajdova, od kojih će jedan vizualno sažeti cijelu prezentaciju, dok će ostali

slajdovi predstavljati pisano objašnjenje u tri dijela:

1. Opis kreativne ideje/insight te istraživanje i prikupljanje podataka (max. 150 riječi)
2. Opis strategije – ciljana publika, medijsko planiranje i pristup (max. 150 riječi)
3. Opis egzekucije – implementacija, medijski kanali i integracija, timeline (max. 150 riječi).

Natjecateljski tim svoj rad šalje organizatoru u PDF-u, ne većem od 10 MB.

PRINT kategorija

Izazov u *Print* kategoriji jest kreirati print oglas za klijenta.

Natjecatelji su dužni, sukladno briefu, isporučiti oglas dimenzije A3 te pisano objašnjenje u dva dijela:

1. Pojašnjenje konteksta samog oglasa (max. 150 riječi)
2. Insight i strategija iza isporučenog rada (max. 150 riječi).

Kreativni natjecateljski tim čine grafički i ostali specijalisti za dizajn te copywriter.

Natjecateljski tim svoj rad šalje organizatoru u PDF-u ne većem od 10 MB.

PR kategorija

U *PR* kategoriji izazov je pripremiti PR kampanju i strategiju kojima je cilj pokazati kako se odnosi s javnošću mogu koristiti u aktiviranju publike i upoznavanju s organizacijom i/ili specifičnom problematikom s kojom se klijent nosi.

PR kampanja treba se povezati s vrijednostima brenda organizacije/organizacijom, povećati awareness/stvoriti engagement među publikom te identificirati i stvoriti odnose s relevantnim sudionicima (novinarima, opinion leaderima i sl.).

Natjecateljski tim dužan je organizatoru isporučiti pisani dokument u tri dijela

1. Opis kreativne ideje i potencijala za utjecaj na industriju (max. 150 riječi)
2. Opis strategije – ciljana skupina, ciljani mediji, PR planiranje i pristup (max. 150 riječi)
3. Opis egzekucije – implementacija PR aktivnosti, hodogram, doseg (max. 150 riječi).

Uz pisani dokument, potrebno je pripremiti prezentaciju s maksimalno 10 slajdova, od kojih jedan slajd vizualno sažima cijelu prezentaciju.

4.2.1 Young Lions Tävlingar – översättning

1. Inledning

Young Lions Croatia är en tävling där den nya generationen i den nationella kommunikationsindustrin kämpar om titeln mest kreativa unga människor. Tävlingen är en plats där proffs eller frilansare kan utveckla sina förmågor och bli **industrins framtida stjärnor**.

Genom att vinna den prestigefyllda Grand Prix får unga lejon chansen **att representera Kroatien i den globala tävlingen**, Young Lions, där de mot världens bästa.

De som är modiga som lejon kastas in i djungeln, där den enda utvägen är att, i team om två personer och inom 24 timmar, hitta en kreativ lösning på klientens problem. Avskild från omvärlden får man fullständig frihet att släppa loss all sin kreativa energi och visa alla varför de är kungar av kommunikationsdjungeln.

Young Lions har också en mjuk sida– klienten vars problem deltagarna måste lösa är alltid ett välgörenhets- eller civilsamhällesorganisation. Efter tävlingens slut överlåter deltagarna sina kreativa lösningar till klienten som sedan kan förvandla lösningen till en självständig kampanj.

Deltagarna tävlar i fem olika kategorier: [Design](#), [Digital](#), [Media](#), [Print](#) och [PR](#). Välj kategorin du är bäst i och bevisa detta för världen. Tävlingens format hjälper deltagarna att utveckla sina kreativa förmågor under tidspress, förbättra skicklighet inom kommunikation, samt fatta självständiga beslut.

Årets tävling är lika exceptionell som det föregående året har varit – med hänsyn till att både den nationella och internationella tävlingen äger rum helt **online**. Bara det här året får **kreatörer som är 31 år eller yngre** chansen att tävla. Om du är redo för en utmaning som kan främja din karriär och förändra ditt liv så börjar din historia just här med Young Lions Croatia.

2. Deltagande

2.1. Alla arbetstagande eller frilansar får delta i tävlingen ifall de: (i) är 31 år gamla eller yngre (födda efter 22 juni 1989, inklusive 22 juni 1989), (ii) är folkbokförda i Republiken Kroatien, (iii) är anställda i företag eller bolag registrerade i Kroatien (frilansar får inte delta under några företagsnamn), (iv) inte har studentstatus samt (v) inte är anställda i Cannes Lions eller Kroatiens Kommunikationsbyrå (HURA).

2.2. Individer som genomgår en yrkesutbildningskurs får delta i tävlingen utan att påbörja ett anställningsförhållande, men om de vinner och blir inbjudna till den internationella tävlingen Young Lions, får de delta endast som företagsanställda.

2.3. Tidigare vinnare av Grand Prix får delta, men inte i samarbete med samma lag som de vann Grand Prix med

2.4. Tävlingslaget inom kategorin *Design* består av ett par som är (i) anställda på kreativ-, reklam-, digital- eller liknande byråer eller (ii) frilansar.

2.5. Tävlingslaget inom kategorin *Digital* består av ett par som är (i) anställda på kreativ-, reklam-, digital- eller liknande byråer eller (ii) frilansar.

2.6. Tävlingslaget inom kategorin *Media* består av ett par som är (i) anställda på mediebyråer eller i en mediaavdelning av en full-service eller liknande byråer eller (ii) frilansar.

2.7. Tävlingslaget inom kategorin *Print* består av ett par som är (i) anställda på kreativ-, reklam-, digital- eller liknande byråer eller (ii) frilansar.

2.8. Tävlingslaget inom kategorin *PR* består av ett par som är (i) anställda på PR byråer eller i en PR avdelning av en full-service eller liknande byråer eller (ii) frilansar.

3. Anmälningar

3.1. Tävlingslagen kan anmäla sig till tävlingen fram till den 30 april 2021 genom att fylla i ansökningsblanketten som kan hittas [här](#).

3.2. Den ifyllda ansökningsblanketten behöver därefter skickas i .doc-filformat till e-postadressen info@danikomunikacija.com. Tillsammans med [ansökningsblanketten](#) behöver man skicka ett skannat deklARATION som innehåller den ansvariges stämpel och underskrift för att bekräfta att

tävlingssdeltagarna i blanketten faktiskt är anställda i den nämnda byrån (ifall de tävlar under byråns namn).

3.3 Anmälan anses vara giltig efter att organisatören mottagit deltagaravgiften. Det vanliga priset av anmälningsavgift för varje medlem av tävlingslaget är 990,00 HRK ink. moms, medan priset för varje medlem i tävlingslaget som är också medlem i HURA är 699,00 HRK ink. moms.

3.4. Deltagaravgiften kan betalas av byrån eller själva tävlingslaget.

3.5. Alla tävlande har får möjligheten att betala deltagaravgiften för den följande DK Festivalen till det fördelaktigaste priset av 1.350,00 HRK ink. moms.

4. Tävlingsens tidsplan

12 april	Anmälan öppnar
30 april	Anmälan stänger
7 maj kl. 14:00	Briefing
7. maj kl. 15:00	Tävlingen börjar
8 maj kl. 15:00	Tävlingen slutar och projekten lämnas in
12 maj	Juryn börjar bedömningsprocessen
13 maj	Young Lions Croatia vinnaren presenteras
24 maj – 14 juni	Cannes Young Lions internationell tävling
14 – 15 juni	Young Lions Croatias pris delas ut

5. Urval av vinnaren

5.1. Young Lions Croatias jury består av proffs som har varit jurymedlemmar i tävlingarna Effie, IdejaX och Mixx, respekterade experter när det gäller PR-verksamhet, kundens företrädare samt tävlingens allmänna sponsor.

5.2. Jurymedlemmar utses och bekräftas av organisatören.

5.3. Juryn betygsätter alla projekten med ett enda betyg mellan 1 och 10.

5.4. För att garantera att betygsättningen ska vara så neutral som möjligt kommer inte det högsta och det lägsta betyget för varje projekt att räknas.

5.5 Enligt rangordningslistan, väljer juryn de första tre platserna i varje kategori: *Design, Digital, Media, Print* samt *PR*.

5.6. Ett av de vinnande lagen från varje kategori får Grand Prix.

6. Bedömningskriterier

Young Lions Croatia	
Kreativ idé (50% av betyget)	Är projektet innovativt och anmärkningsvärt? Har projektet potential att påverka industrin?
Strategi och insikt (20% av betyget)	Intresse för märket, val av kampanjinslag, målgrupp, förhållningssätt.
Efterlevnad av brief (20% av betyget)	Följer projektet briefen, dvs klienternas begäran?
Utförandet (10% av betyget)	Är projektet väl genomtänkt? Finns det tydliga regler för hur det ska genomföras? Skulle kampanjen bli framgångsrik?

7. Priser

7.1. Vinnaren av Grand Prix får statyetten, och vinnarna av alla kategorier får utmärkelser.

7.2. Vinnaren av Grand Prix belönas med en kostnadsfri anmälan till den internationella tävlingen Young Lions. Tävlingen äger rum online som en del av det 67:e året av Cannes Lions festival.

8. Riktlinjer för deltagande

8.1. Young Lions Croatia 2021 tävling äger rum uteslutande online.

8.2. Tävlingslagen får vara på samma plats eller kommunicera via **I**nternet.

8.3. Tävlingens brief kommer att presenteras online via Google Meet plattformen. Under briefen kan medtävlarna ställa frågor till klienten. Ifall man har ytterligare frågor efter briefingen är slut kan man skicka dem till e-postadress info@danikomunikacija.com fram till klockan 17. Svaren till de ställda frågorna skickas till alla medtävlarna.

8.4. Alla frågor som man ställer till organisatören, dvs de som inte har något med briefen att göra, tas emot under hela tävlingen. Skicka frågorna till info@danikomunikacija.com.

8.5. Medan tävlingen varar får man inte använda fjärrstyrningssystem (t.ex. TeamViewer) eller kommunicera med tredje personer via mobil eller dator om själva tävlingen, annars blir man diskvalificerad.

8.6. Medtävlarnas projekt får inte ha innehåll som (i) bryter mot immaterialrätten (plagiering eller användning av andras idéer eller koncept), (ii) hotar, förtalar, kränker, diskriminerar eller leder till hat, (iii) inte är i enighet med Republiken Kroatiens lagstiftning.

8.7. Tävlingens arbetspersonal kan när som helst titta om det finns någon bland tävlingslagen som försöker att missbruka eller bryta reglerna.

8.8 Innan de lämnar in projektet måste tävlingslagen noggrant kontrollera ifall allt är i enighet med bestämmelser om plagiering, användning av andras idéer samt olämpligt eller illegalt innehåll, angivet i punkt 8.6. Genom att lämna in projektet anses det att tävlingslagen har gjort detta. Om HURAs styrelse finns rimliga skäl att tveka på att tävlingslagen har avsiktligt eller oavsiktligt brutit reglerna kan lagen inte bli utnämnda till vinnare. Dessutom riskerar de att bli diskvalificerad, att priset tas ifrån dem efteråt, såväl som andra sanktioner.

8.9. Alla projekt som inlämnas efter den 8 maj 2021 klockan 15:00 anses vara ogiltiga.

8.10. Medtävlarna väljer när de vill ha alla raster, inklusive frukost, lunch och middag. All tid som de tillbringar på raster medräknas i den totala längden av tävlingen, dvs 24 timmar.

8.11. *Shutterstock* fotodatabaser kommer att finnas tillgängliga till medtävlarna, och man måste ta hänsyn till immaterialrätten medan man skapar sina reklamer.

8.12. Allt material som skapas under tävlingen ställs till klientens förfogande utan kostnad, och medtävlarna får äganderätten.

8.13. Ifall klienten bestämmer sig för att använda material som skapats under tävlingen behöver de inte nödvändigtvis använda de vinnande projekten, men om de vill så kan de be medtävlarna att bearbeta eller modifiera slutprodukten.

9. Allmänna villkor

9.1. Genom att anmäla sig godtar tävlingslaget bestämmelserna som står i den här föreskriften och förklarar att de kommer att följa dem.

9.2. Tävlingslagen får tävla i endast en av de fem kategorierna. Efter att briefingen börjar får man inte byta tävlingskategori.

9.3. Medan tävlingen pågår förbehåller organisatören sig rätten att bedöma om de bestämmelser som avses i föreskriften följs eller inte. Underlåtenhet att följa någon av bestämmelserna kan leda till diskvalificering. Vid eventuella tvister angående bestämmelserna har HURAs styrning som organisatören det slutliga beslutet.

9.4. Organisatören förbehåller sig rätten att byta, fördröja eller avbryta tävlingen på grund av vilken anledning som helst. Ifall detta sker är alla berörda parter eniga att organisatören och Cannes Lion inte ansvarar för eventuell skada som uppkommer på grund av att tävlingen förändras eller avbrytas samt att medtävlarna inte är berättigade till kompensation.

Kategori: *DESIGN*

Utmaningen i kategorin *Design* är att skapa en identitet för ett märke.

Medtävvlarna måste, enligt briefen, skapa en A3 design som innehåller:

1. logotyp/märkets identitet
2. tre visuella hjälpmedel som visar hur identiteten kommer att se ut i verkligheten
3. en beskrivning som visar hur identiteten passar in i briefen (högst 150 ord)
4. en beskrivning som visar hur märket kommer att utvecklas (högst 150 ord)

Tävlingslaget skickar sitt projekt till organisatören i PDF-filformat, inte större än 10 MB.

Kategori: *DIGITAL*

Utmaningen i kategorin *Digital* är att skapa integrerade digitala kampanjer.

Tävlingslaget måste svara på briefen genom att använda teknologi på ett kreativt sätt. Målet är att visa hur digital teknologi kan användas för att nå kreativa lösningar enligt briefen, samtidigt ska man ta hänsyn till hur teknologin utvecklas nuförtiden. (online och/eller mobil)

Inom den bestämda tidsgränsen måste tävlingslaget skapa en presentation som innehåller: tre exempel (.jpeg) på digitala Lead komponenter, bilden (.jpeg) som sammanfattar kampanjen och en skriven förklaring i fyra delar som ska presentera deras kampanj:

1. Sammanfattning av kampanjen (högst 150 ord)
2. Kreativ insikt – hur kan kreativiteten hjälpa till att lösa problem som uppstår på grund av sociala medier och teknologi? (högst 150 ord)
3. Din lösning – vilka plattform, teknologier och redskap användas och varför? (högst 150 ord)
4. Hur kommer det att fungera – hur löser din kampanj klientens problem, enligt briefen? (högst 150 ord)

Tävlingslaget skickar sitt projekt till organisatören i PDF-filformat, inte större än 10 MB.

Kategori: *MEDIA*

Utmaningen i kategorin *Media* är att förbereda en innovativ mediestrategi som inkluderar en förklaring av hur idén kommer att genomföras.

Juryen förväntar sig att laget förklarar sin idé och varför de planerar att använda de medier som de valt. I stället för att bara övertala konsumenterna ska laget demonstrera hur de kommer att skapa kundengagemang (*consumer engagement*). Det är viktigt att laget visar hur man använder sociala mediers potential, samlar på sig marknadsföringsinformation (*consumer insight*) och förstår vad som gör en kommunikationsstrategi effektiv. Lagen behöver klart och tydligt visa sin strategi genom mediekanalerna som de har valt.

Tävlingslaget måste skapa en presentation som ska beskriva produkten eller tjänsten i högst 10 slides, varav ett ska vara en visuell samansättning av hela presentationen, medan de andra slides ska beskriva den skrivna förklaringen i tre delar:

1. Beskrivningen av den kreativa idén / den kreativa insikten, forskningen samt datainsamlingen (högst 150 ord)
2. Beskrivningen av strategin – målgruppen, medieplaneringen och tillgång
3. Beskrivningen av utförandet – implementation, mediekanaler och integration, tidsplanen (högst 150 ord)

Tävlingslaget skickar sitt projekt till organisatören i PDF-filformat, inte större än 10 MB

Kategori: *PRINT*

Utmaningen i kategorin *Print* är att skapa en printannons för klienten.

Tävlingslaget måste enligt briefen skapa en annons (dimension A3) och en skriven förklaring i två delar:

1. Ett förtydligande av annonsens kontext (högst 150 ord)
2. Insikten och strategin bakom det inlämnade projektet (högst 150 ord)

Det kreativa tävlingslaget består av copywriter och grafiska designers samt andra specialister inom design.

Tävlingslaget skickar sitt projekt till organisatören i PDF-filformat, inte större än 10 MB.

Kategori: *PR*

Utmaningen inom *PR* kategorin är att förbereda en *PR* kampanj och strategi som har som mål att visa hur *PR*-verksamhet kan användas för att aktivera publiken och upplysa den organisationen och/eller det specifika problemet som klienten har.

Tävlingslaget måste sammanbinda *PR*-kampanjen med de värden som organisationen har, öka medvetenheten, skapa engagemang bland publiken samt identifiera och skapa förhållanden med de relevanta deltagarna (journalister, opinionsledare, osv.)

Tävlingslaget måste skicka det skrivna dokumentet till organisatören i tre delar:

1. Beskrivningen av den kreativa idén och potentialen som den har för att få inflytande på industrin (högst 150 ord)
2. Beskrivningen av strategin – målgruppen, målmedier, *PR*-planeringen och tillvägagångssättet (högst 150 ord)
3. Beskrivningen av utförandet – implementationen av *PR*-aktiviteter, tidsplanen, omfattningen (högst 150 ord)

Med det skrivna dokumentet måste man förbereda en presentation i högst 10 slides, varav ett kommer att visuellt sammanfatta hela presentationen.

4.3 Turistutbudet i Kvarner

Intenzivne pripreme turističke sezone na Kvarneru su u tijeku - održana prva u nizu online edukacija za iznajmljivače u suradnji s brojnim ustanovama i Ministarstvom turizma i sporta RH 16.4.2021.

U četvrtak, 15.04.2021. godine, Turistička zajednica Kvarnera organizirala je prvu od ukupno četiri online edukacije koje će se održavati tijekom mjeseca travnja a bit će u potpunosti posvećene vlasnicima obiteljskog smještaja s područja Kvarnera.

Cilj edukacija je pomoći i usmjeriti iznajmljivače u njihovom poslovanju u okolnostima pandemije te im pružiti adekvatnu pripremu i informacije za nadolazeću turističku sezonu. Tako su kroz ovu prvu radionicu iznajmljivačima predavači pružili konkretnije informacije vezano uz sve trenutno najvažnije turističke informacije - pod kojim uvjetima je stranim državljanima omogućen ulazak u Hrvatsku, zašto je važno ispuniti obrazac EnterCroatia, koje su sve lokacije PCR i brzih antigenskih testiranja trenutno aktivne te koje dodatne lokacije su u planu na ljeto, mogućnost organizacije dodatnih mobilnih COVID-19 timova, što učiniti ako gost dobije simptome virusa ili što ako gost mora u samoizolaciju, na koji način provoditi higijenu objekta prije i nakon dolaska gostiju te je predstavljena nacionalna oznaka "Safe Stay in Croatia" odnosno detaljne upute o načinu prijave putem službene stranice i dodjela oznaka.

Teme i predavači u sklopu prve online radionice bile su:

Nacionalna oznaka sigurnosti "Safe Stay in Croatia" - predstavnice Ministarstva turizma i sporta RH;

Opći uvjeti i sigurnost, te uvjeti prelaska granice u doba pandemije COVID-19 - predstavnici Policijske uprave Primorsko-goranske;

Organizacija pružanja zdravstvene zaštite i provođenja testiranja gostiju u turističkoj sezoni - ravnatelj Doma zdravlja PGŽ;

Protokoli, upute i mjere higijene za iznajmljivače u doba pandemije COVID-19 - Voditeljica odsjeka za higijenski-epidemiološki nadzor i uzorkovanje pri Nastavnom zavodu za javno zdravstvo PGŽ.

"Svjesni situacije u kojoj se nalazimo te očekivanja od glavnog dijela predstojeće turističke sezone, tijekom online radionica obradit ćemo sve one teme koje su našim iznajmljivačima trenutno u najvećem fokusu - od sigurnosti, higijene i nacionalnog projekta "Safe Stay in Croatia", pa do oglašavanja na društvenim mrežama, digitalizacija prodaje, unapređenje kvalitete te rekategorizacija i porezni aspekti u poslovanju i vođenju obiteljskog smještaja. Kako bi iznajmljivačima pružili najbolje moguće informacije na prvoj online edukaciji na našu inicijativu i poziv sudjelovali su i predstavnici Ministarstva turizma i sporta RH, zatim Policijske uprave Primorsko-goranske, Nastavnog zavoda za javno zdravstvo PGŽ te Doma zdravlja PGŽ. Svi predavači kroz svoje prezentacije pružili su kvalitetne smjernice i preporuke za prilagodbu poslovanja u uvjetima pandemije COVID-19. Ovime nastavljamo našu dobru suradnju s našim najvažnijim partnerima kada govorimo o segmentu sigurnosti i očuvanju zdravlja na regiji te im ovim putem još jednom zahvaljujem na potpori", kazala je direktorica Turističke zajednice Kvarnera, gospođa Peršić Živadinov.

Na prvoj online edukaciji održanoj 15.04.2021. godine, koja je trajala nešto duže 2 sata, sudjelovalo je više od 200 iznajmljivača obiteljskog smještaja s cijelog Kvarnera. Cijeli ciklus radionica je za iznajmljivače besplatan te ih je trenutno prijavljeno više od 500-tinjak.

Online edukacije organizirane su u suradnji s Fakultetom za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu iz Ike a do o kraja travnja slijede još tri online radionice u organizaciji Turističke zajednice Kvarnera, i to:

19.04.2021. u 17 sati - tema: Oglašavanje na društvenim mrežama i digitalizacija prodaje;

21.04.2021. u 17 sati - tema: Unapređenje kvalitete obiteljskog smještaja;

28.04.2021. u 17 sati - tema: Rekategorizacija i porezni aspekti poslovanja u obiteljskom smještaju.

"U sklopu svih naših edukativnih radionica koje smo posljednjih nekoliko godina održavali, prezentiramo i dijelimo iskustva i stečena znanja, a naše iznajmljivače potičemo i ukazujemo im na važnost povećanja kvalitete smještaja, a samim time zajednički radimo na povećanju kvalitete sveukupne ponude Kvarnera. Obiteljski smještaj na Kvarneru oduvijek čini gotovo 50% svih

smještajnih kapaciteta, a upravo je u 2020. godini obiteljski smještaj pokazao svoju punu snagu i potencijal. I to prije svega zbog poštivanja najvažnijeg pravila, a to je održavanje socijalne distance - pravilo koje ostaje jednako važno i u 2021. godini. Analiza turističkog prometa ostvarenog u 2020. godini i tijekom ovog Uskrsa daje nam jako slične rezultate: objekti s 4* i 5* pokazali su se kao najotporniji na krizu i najtraženiji među gostima. To znači da gosti, usprkos svim okolnostima i krizama, ne odustaju te traže i očekuju garanciju kvalitete i time se nastavlja višegodišnji trend na Kvarneru: popunjenost raste s brojem zvjezdica odnosno kvalitetom ponude. Zahvaljujući dobro postavljenoj Strategiji razvoja turizma kroz koju nikada nismo težili ka tome da Kvarner postane destinacija masovnog turizma, stvorili smo uvjete da se i u ovakvim neočekivanim okolnostima naši gosti osjećaju sigurnima te nam se vraćaju čim to situacija dopusti", pojasnila je dr.sc. Irena Peršić Živadinov.

Projekt Kvarner Family

Upravo zbog važnosti obiteljskog smještaja i iznajmljivača u turističkoj ponudi Kvarnera, Turistička zajednica Kvarnera već 10 godina provodi projekt Kvarner Family. Cilj projekta je iznajmljivače potaknuti i educirati da neprestano rade i prate što moderni gost traži i treba. Analiza koju kontinuirano pripremaju i prate turistički djelatnici Turističke zajednice Kvarnera na čelu s direktoricom dr.sc. Irenom Peršić Živadinov pokazuje kako je obiteljski smještaj s oznakom kvalitete Kvarner Family bolje popunjen u odnosu na obiteljski smještaj bez oznake i to za čak 31%. Uz sve, treba naglasiti da što je veći broj zvjezdica, to je moguće dobiti i bolju cijenu što na kraju iznajmljivačima donosi i veću zaradu. Sve te analize, pokazuju nam da su naši iznajmljivači prepoznali da se ulaganja u kvalitetu isplate i da su rezultati dugoročno i više nego korisni. Kroz projekt Turistička zajednica Kvarnera kontinuirano radi na promociji obiteljskog smještaja. Stoga, pozivamo sve iznajmljivače da se uključe u projekt Kvarner Family.

Suradnja s javnim zdravstvenim i sigurnosnim ustanovama i Fakultetom u Iki

"Suradnja s našim županijskim Nastavnim zavodom i Domom zdravlja od početka pandemije je vrlo konkretna i dvosmjerna. Obje zdravstvene institucije igraju važnu ulogu u provođenju testiranja naših gostiju i time im omogućuju lakši povratak u njihove matične zemlje. Zahvalni smo im što se prilagođavaju i brzo odgovaraju na potrebe turističkog sektora Kvarnera. U stalnoj smo komunikaciji i sa Stožerom civilne zaštite PGŽ te podržavamo njihove epidemiološke mjere

i preporuke. Kako bi uspjeli stabilizirati situaciju u očekivanju predstojeće turističke sezone ali i rasteretiti bolnički sustav, moramo svi zajedno poštivati mjere. Našu podršku u ovim strogim, ali nužnim odlukama ima i župan Komadina, budući da zna koliki utjecaj ima dobra ili pak loša turistička sezona na našu regiju. Policijska uprava Primorsko-goranska već dugi niz godina aktivno sudjeluje na našim radionicama te nam uvijek stoje na raspolaganju. Vjerujemo da dobra povezanost Policijske uprave i turističkog sektora zasigurno pridonosi sigurnosti na destinaciji", govori Irena Peršić Živadinov.

"Uloga Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u cijeloj turističkoj priči koju zovemo Kvarner je zaista neosporna, budući je upravo naš Fakultet iz Ike taj koji oblikuje i priprema nove turističke kadrove, predlaže inovacije te vodi niz projekata, istraživačkih i stručnih radova za koje možemo reći da stvaraju podlogu za razvoj ne samo kvarnerskog nego i hrvatskog turizma općenito. Turistička zajednica Kvarnera od svojih samih početaka aktivno surađuje s Fakultetom za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu te tu suradnju nastavljamo njegovati i dalje. Kroz ciklus ovih radionica koje zajednički organiziramo, Fakultet je angažirao i svoje profesore, stručnjake u temama poput digitalnog marketinga, koji će svoja znanja prenijeti i podijeliti s našim iznajmljivačima", izjavila je dr.sc. Irena Peršić Živadinov.

4.3.1 Turistbudget i Kvarner – översättningen

Intensiva förberedelser inför turistsäsongen i Kvarnerviken– De första online-workshopparna för uthyrare har hållits i samarbete med Republiken Kroatiens turism- och sportdepartementet och många andra institutioner.

16 april 2021

På torsdagen, den 15 april 2021 anordnade turistbyrån Kvarner den första av fyra online workshoppar som kommer att äga rum under april månad och som helt och hållet ägnas åt uthyrare av semesterbostäder i Kvarnerviken.

Målet med dessa workshoppar är att hjälpa och vägleda uthyrarna med deras arbete under de speciella förhållanden som råder under pandemin såväl som att råda dem om hur de förbereder sig inför den kommande turistsäsongen. I den första workshoppen har föreläsarna därför informerat

uthyrarna om det viktigaste angående turism just nu – dvs frågor som under vilka omständigheter får utlänningar komma in i Kroatien, varför det är viktigt att fylla i EnterCroatia-formuläret var man i nuläget kan göra PCR-tester och snabbtester (antigentest) och var ytterligare testcenter planeras inför sommaren, om det är möjligt att organisera ytterligare mobila covid-19 team, vad man ska göra om en gäst får symtom på covid-19 eller behöver isolera sig, hur ska man rengöra områden mellan varje gäst, osv. Dessutom informerades uthyrarna om det nationella certifikatet ”Safe Stay in Croatia” dvs detaljerade anvisningar om hur man anmäler sig via den officiella sidan och beviljas själva certifikatet.

Ämnen och föreläsare i den första online workshopen:

Det nationella certifikatet ”Safe Stay in Croatia” – företrädare för Republiken Kroatiens turism och sportdepartementet;

Allmänna villkor och säkerhetskrav, samt villkor för inresande under covid-19 pandemin – företrädare för polismyndighet i region Primorsko-goranska;

Organisering och tillhandahållande av sjukvård, samt covid-19 testning för gäster under turistsäsongen – ordförande för vårdcentralen i region Primorsko-goranska;

Protokoll, hänvisningar och åtgärder angående hygien för uthyrare under covid-19 pandemin - Ordförande för sanitär och epidemiologisk övervakning vid folkhälsoinstitutet i region Primorsko-goranska;

”Vi är medvetna om situationen som vi befinner oss i och det som förväntas av den inkommande turistsäsongen. Workshopparna kommer att behandla alla ämnen som är av stor vikt för uthyrare – allt från säkerhet, hygien och det nationella projektet ”Safe Stay in Croatia” till annonsering via sociala medier, digitalisering av försäljning, kvalitetsförbättringar, omkategorisering och regler kring skatt gällande semesterbostäder och dess behandlingsverksamhet. För att ge våra uthyrare en utbildning av hög kvalitet deltog företrädare ifrån Republiken Kroatiens turismdepartement och polismyndighet, folkhälsomyndigheten och Vårdcentral i region Primorsko-goranska. I workshopparna diskuterade föreläsarna om högkvalitativa riktlinjer och rekommendationer för hur man anpassar sin verksamhet under covid-19-pandemin. ”Detta är ytterligare ett steg framåt i vårt samarbete med våra viktiga partners angående säkerhet och vård i området och vi vill tacka dem en gång till för deras stöd”, sa Peršić Živadinov - VD på Kvarners turistbyrå.

Den första online-workshopen ägde rum den 15 april 2021 och varade i drygt två timmar och mer än 200 uthyrare, som äger semesterbostäder i Kvarner, deltog. Alla workshoppar är kostnadsfria för uthyrare och vi har redan fått drygt 500 anmälningar.

Online-workshopparna har organiserats i samarbete med Fakultetet för turism och besöksnäringen i Ika och innan april är slut kommer ytterligare tre online-workshoppar att äga rum i samarbete med Kvarners turistbyrå:

den 19 april 2021, klockan 17 – ämne: Annonsering på sociala medier och digitalisering av försäljning

den 21 april 2021, klockan 17 – ämne: Kvalitetsförbättringar i semesterbostäder

den 28 april 2021, klockan 17 – ämne: Omkategorisering och regler kring skatt gällande semesterbostäder och dess verksamhet

”I de utbildningsworkshoppar som ägt rum under de senaste åren har vi utbytt erfarenheterna och kunskap. Vi uppmuntrar våra uthyrare att öka kvaliteten i deras semesterbostäder, gemensam ansträngning leder till att hela utbudet i Kvarner att förbättras. semesterbostäder har alltid omfattat nästan 50% av alla bostäder i Kvarner, och det var precis året 2020 som visade semesterbostädernas äkta makt och potential. Det kunde inte hända utan att man först och främst följde regeln av social distansering, regeln som är lika viktig 2021. Genom en undersökning som tittade på omsättningen som generades 2020, på grund av turism, och det som generades under årets påsk har man kunnat se att fyra och femstjärniga hotell har klarat sig bra under krisen. Det är också dessa hotell som är eftertraktade av gäster. Trots alla omständigheter och pandemin ger gästerna inte upp men kvalitetssäkring har blivit väldigt viktigt för dem. Detta är en fortsättning av den fleråriga trenden i Kvarner: ju fler stjärnor, dvs kvalitet på utbudet, desto fler gäster. ”Vi har aldrig strävat efter att Kvarner ska bli ett enormt resmål, men tack vare en särskilt bra utvecklingsstrategi har vi skapat villkor som får att våra gäster känner sig trygga och kommer tillbaka så fort som den här oväntade situationen tillåter det”, förklarade dr. Irena Peršić Živadinov.

Kvarner Family Projekt

Just på grund av hur viktiga semesterbostäderna och uthyrarna är för Kvarners turistutbud har Kvarners turistbyrå ägnat sig åt Kvarner Family Projekt i tio år. Projektets mål är att utbilda

uthyrarna och uppmuntra dem att jobba hårt och hålla takten med de moderna gästerna, dvs deras önskingar och behov. Turistbyrån Kvarner som leds av VD dr. Irena Peršić Živadinov utför och ständigt följer undersökningar som visar att semesterbostäder som har Kvarner Familys kvalitetsmärke har 31% fler gäster än semesterbostäder utan märket. Dessutom är det viktigt att betona att ju mer stjärnor bostaden har, desto lättare är det att få bättre pris som leder till att uthyrarna tjänar mer. Alla undersökningar visar att våra uthyrare inser att det lönar sig att investera i kvalitetsförbättringar och att långsiktiga resultat är mer värdefulla. Projektet jobbar till och med på att ständigt marknadsföra semesterbostäder. Därför uppmanar vi alla uthyrare att delta i Kvarner Family Projektet.

Samarbetet med hälso- och sjukvårdsinrättningar och Fakulteten för turism och besöksnäringen i Ika

”Ända sedan pandemins början har samarbetet med vårt folkhälsoinstitut och vårdcentral varit både påtagligt och ömsesidigt. Båda sjukvårdsinrättningarna spelar en viktig roll när det gäller att utöka testning för covid-19 som underlättar gästernas återkomst till deras hemländer. Vi är tacksamma över att de är snabba att anpassa sig till turistnäringens behov i Kvarner. Vi håller ständig kontakt med folkhälsomyndigheten och uppskattar deras epidemiologiska åtgärder och rekommendationer. För att stabilisera situationen inför den inkommande turistsäsongen, men också för att inte belasta sjukvårdssystemet, måste vi alla följa åtgärderna. Dessutom stödjer vi regionfullmäktige Komadina när det gäller de här stränga men nödvändiga besluten, eftersom han förstår hur stor skillnad en bra eller en dålig turistsäsong gör för vårt område. I många år har polismyndighet i region Primorsko-goranska aktivt deltagit i våra workshoppar och deras hjälp finns alltid tillgängligt. Vi tror att ett bra förhållande mellan polismyndighet och turistnäringen verkligen bidrar till säkerheten på ett resmål,” sa Irena Peršić Živadinov.

”Rollen som Fakulteten för turism och besöksnäringen har i Kvarners turism är verkligen oneklig, eftersom det är just vår fakultet från Ika som formar och förbereder nya turistpersonal, och föreslår innovationer. Med vår forskning och professionellt arbete, såväl som våra projekt, bygger vi inte bara en grund för Kvarners turism, utan för turism i hela Kroatien. Kvarners turistbyrå har ända sedan början samarbetat med Fakulteten för turism och besöksnäringen på ett väldigt aktivt sätt, och det ska vi fortsätta att göra. Genom att organisera dessa workshoppar tillsammans har vi anlitat

våra professorer, som är experter inom området digital marknadsföring, och de ska dela deras kunskap med våra uthyrare”, sa dr. Irena Peršić Živadinov.

5. Litteratur

1. Alpman, Maria (2021). *Efter vaccinen: Dags för genombrott för m-rna*. Forskning & Framsteg. Hämtad 10:e april 2021. <https://fof.se/tidning/2021/3/artikel/efter-vaccinen-dags-for-genombrott-for-m-rna>
2. Heller, Erga (2014). "When Fantasy Becomes a Real Issue: On Local and Global Aspects of Literary Translation/ Adaptation, Subtitling And Dubbing Films for the Young". *Media And Translation*. Hämtad 24:e juni 2021. https://www.academia.edu/7796303/When_Fantasy_Becomes_a_Real_Issue_On_Local_and_Global_Aspects_of_Literary_Translation_Adaptation_Subtitling_and_Dubbing_Films_for_the_Young
3. Hildebrandt, Johanna (2003). *Freja (Sagan om Valhalla)*. Stockholm: MånPocket.
4. Hong Man, Li (2021). "Fantasy In Translation: A Study of Two Chinese Versions of The Lord of The Rings". *Cross-Cultural Communication*, vol 6, no. 4. Hämtad 24:e juni 2021. <http://www.cscanada.net/index.php/cc/article/view/j.ccc.1923670020100604.011/1018>
5. Kolev, Marinda (2016). "Strategy And Procedures for Translating Proper Nouns And Neologisms In Terry Pratchett'S Fantasy Novel Small Gods Into Afrikaans". MA. Hämtad 24:e juni 2021. <https://repository.up.ac.za/handle/2263/58579>
6. Kvarner.hr. *Intezivne pripreme turističke sezone na Kvarneru su u tijeku - održana prva u nizu online edukacija za iznajmljivače u suradnji s brojnim ustanovama i Ministarstvom turizma i sporta RH*. Kvarner.hr. Hämtad 10:e april 2021. <http://www.kvarner.hr/Home.aspx?PageName=Priopcenjazamedije&item=920>
7. MacLean, H. (1997). *Translating Science Fiction: A Case Study*. ATA Chronicle. 13–17.
8. McKillip, Patricia A. (2002). "Writing High Fantasy". Philip Martin, ed., *The Writer's Guide to Fantasy Literature: From Dragon's Lair to Hero's Quest*. 53
9. Moorcock, Michael (1987). *Wizardry & Wild Romance: A Study of Epic Fantasy*. 84

10. Mucha, Aleksandra (1970). "Translating Polish Fantasy – Translational Challenges and Problems Concerning Culture-Rooted Elements". *Między Oryginałem A Przekładem*, vol 22, no. 2(28), 55–71.
11. Reiß, Katharina, Vermeer, Hans J. (2004). *Towards A General Theory of Translational Action Skopos Theory Explained*. 1st ed., Routledge.
12. Simek, Rudolf, Hall, Angela (2007). *Dictionary Of Northern Mythology*. Brewer.
13. Simel, Sanja, Gazibara, Senka (2013). "Kreativnost u nastavi". *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, vol. 59, no. 29.
14. Sundqvist, Karin (2009). "Potter eller Krukmakare? Konsten att översätta fantasy – ur ett skosperspektiv". MA. GÖTEBORGS UNIVERSITET.
<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/21715>
15. Ward, B.A., Young, T.A., D. Day (2012). "Crossing boundaries: Genre blurring in books for adults". Hayn, J.A., Kaplan, J.S., eds. *Teaching Young Adults Literature Today*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield. 167–84.
16. *Young Lions Tävlingar*. Dani komunikacija. 2021.
https://res.cloudinary.com/dgzjet5jn/image/upload/v1618227849/Young-Lions-Croatia-2021_pravilnik_xkpgyn.pdf
17. Zahorski, Kenneth J., Boyer, Robert H. (1982). "The Secondary Worlds of High Fantasy". Roger C. Schlobin, ed. *The Aesthetics of fantasy literature and art*. University of Notre Dame Press. 56–57.